

รายงานผลการดำเนินงานโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

โครงการรวบรวมฐานข้อมูลวัฒนธรรมการทอผ้าไหม ของจังหวัดอุบลราชธานี

หัวหน้าโครงการ

นางสาวมะลิวัลย์ สิ้นน้อย
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ร่วมโครงการ

นางสาวอุษา	ผูกพันธ์
นางสาวอ้อย	พลแสน
นางสาวปริญญา	สุขาวห
นางสาวรุ่งลาวัลย์	ทิพย์อุดร
นางวริชวรรณ	คำมูลตรี
นางสาวอุมาพร	วรรณาม

ได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจาก
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2545

ISBN 974-954-124-3

กิตติกรรมประกาศ

โครงการรวบรวมฐานข้อมูลวัฒนธรรมการทอผ้าไหม ของจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับความสนับสนุนจากเงินงบประมาณหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปี พ.ศ. 2545 คณะผู้ทำงานขอขอบพระคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัย เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบพระคุณผู้บริหารสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ให้ความสนับสนุนให้โครงการนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี นอกจากนี้ คณะผู้ทำงานโครงการขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลดังต่อไปนี้ที่ให้ความเอื้อเฟื้อข้อมูลเป็นอย่างดียิ่ง

1. นายมีชัย แต้สุจริยา	บ้านคำปุ่น อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
2. นางสาวณัฏฐา เจริญท้าว	บ้านลาดสมดี ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
3. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม	บ้านลาดสมดี ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
4. นางหนูเพ็ญ โคตรขาว	บ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี
5. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม	บ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี
6. นางประกอบกิจ ฝอยทอง	บ้านสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
7. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม	บ้านสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
8. นางผา พานเงิน	บ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
9. นางอุดม (ร้านป้าอุดม)	บ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
10. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม	บ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
11. นายบุญนาค อัครพิพัฒน์กุล	ผู้จัดการ ศูนย์สินค้าเสริมชูภูมิชนอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
12. เจ้าหน้าที่	ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
13. เจ้าหน้าที่	บ้านคำปุ่น อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

คณะผู้ทำงานโครงการขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่มีส่วนให้งานโครงการเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คณะทำงานโครงการ

รายชื่อคณะกรรมการ
โครงการรวบรวมฐานข้อมูลวัฒนธรรมการทอผ้าไหม
ของจังหวัดอุบลราชธานี

นางสาวมะลิวัลย์	สินน้อย	หัวหน้าโครงการ
นางสาวอุษา	ผูกพันธ์	คณะกรรมการ
นางสาวอ้อย	พลแสน	คณะกรรมการ
นางสาวปริญญา	สุขาวท	คณะกรรมการ
นางสาวรุ่งลาวัลย์	ทิพย์อุตร์	คณะกรรมการ
นางวิชาวรรณ	คำมุลตรี	คณะกรรมการ
นางสาวอุมาพร	วรรณาม	คณะกรรมการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
รายชื่อคณะทำงาน	ข
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	จ
ประวัติจังหวัดอุบลราชธานี	1
ความเป็นมาของผ้าไหม จังหวัดอุบลราชธานี	3
ก่อนจะมาเป็นผ้าไหม	4
ขั้นตอนการทอผ้าไหม	14
แหล่งทอผ้าไหมในจังหวัดอุบลราชธานี	34
ผ้าไหมบ้านลาดสมดี ตำบลกุศกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี	35
ผ้าไหม บ้านโนนสาว อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี	39
ผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี	44
ผ้าไหมบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	48
ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย ตำบลกอกเฒ่า อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี	52
ผ้าไหมบ้านคำปุ่น	56
ศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี	60
ลายผ้าไหม	63
วิธีปฏิบัติในการรักษาผ้าไหม	81
บรรณานุกรม	83
ภาคผนวก : ผ้ากาบบัว (ผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี)	84

สารบัญภาพ

	หน้า
ก่อนจะมาเป็นผ้าไหม	
ภาพ 1 : ดันหม่อน	5
ภาพ 2 : ไข่ตัวไหม	5
ภาพ 3 : หนอนไหมวัยอ่อน	6
ภาพ 4 : ไหมระยะที่ 2-3	6
ภาพ 5 : การให้อาหารไหม	7
ภาพ 6 : ไหมวัยแก่	7
ภาพ 7 : ไหมกำลังชักใย	8
ภาพ 8 : รังไหม	8
ภาพ 9 : กระดังเลี้ยงไหม	10
ภาพ 10 : จ่อสำหรับใส่ไหมระยะสุดท้ายเพื่อเตรียมชักใย	10
ภาพ 11 : ชั้นวางกระดัง	11
ภาพ 12 : มีดสำหรับหันใบหม่อน	11
ภาพ 13 : ตะกร้าสำหรับเก็บใบหม่อน	12
ภาพ 14 : ให้อาหารพร้อมปิดแมลงวัน	12
ภาพ 15 : ใช้ผ้าคลุมกระดังเพื่อเลี้ยงไหม	13
ภาพ 16 : กำลังให้อาหารตัวไหม	13
ขั้นตอนการทอผ้าไหม	
ภาพ 17 : วิธีการสาวไหม	15
ภาพ 18 : เส้นไหม	15
ภาพ 19 : ไหมที่ฟอกแล้วนำมาฝั้นลม	16
ภาพ 20 : ไหมที่ฟอกและย้อมสีแล้ว	17
ภาพ 21-24 : มัดลายมัดหมี่	20
ภาพ 25 : กง	22
ภาพ 26 : อัก	22
ภาพ 27 : หลา	23
ภาพ 28 : โบก	23
ภาพ 29 : กำลังกวักไหมจากกงมาใส่อัก	24
ภาพ 30 : กำลังกวักไหมจากอักมาใส่โบก	24

สารบัญภาพ – ต่อ

	หน้า
ภาพ 31 : กำลังปั่นไหมจากโบกมาใส่หลอด	25
ภาพ 32 : หลอดด้าย (ไหม)	25
ภาพ 33 : นำไหมมาใส่ในกระสวย	26
ภาพ 34 : ที่จากบ้านคำปุ่น	27
ภาพ 35 : กระสวย	27
ภาพ 36 : ไม้ขอหลอดที่ใช้พันหลอดด้าย(ไหม)	28
ภาพ 37 : ไม้เหยียบหูก	28
ภาพ 38 : ไม้หาบหูกใช้ฟืม 2 เขา	29
ภาพ 39 : ตัวฟืม	29
ภาพ 40 : ฟืมใช้เขา 3 เขา	30
ภาพ 41 : ฟืมใช้เขา 4 เขา	30
ภาพ 42 - 43 : การต่อไหมใส่ฟืม	31
ภาพ 44 : การทอผ้าไหมโดยใช้กระสวยสอดเส้นไหม(เส้นพุ่ง)	32
ภาพ 45 : ชาวบ้านทอผ้าลายมัดหมี่	32
ภาพ 46 : ทอผ้าลายกาบบัว	33
ภาพ 47 : ทอผ้าไหมสีพื้น	33
แหล่งทอผ้าไหมในจังหวัดอุบลราชธานี	
รวมภาพกิจกรรม : กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านลาดสมดี	
ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี	
ภาพ : 48 – 53	36
รวมภาพกิจกรรม : กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านโนนสว่าง อำเภอภูพาน	
จังหวัดอุบลราชธานี ภาพ : 54 – 59	41
รวมภาพกิจกรรม : กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านสร้างถ่อ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี	
ภาพ : 60 – 65	45
รวมภาพกิจกรรม : ชาวบ้านบ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	
ภาพ : 66 – 71	49

สารบัญภาพ – ต่อ

หน้า

รวมภาพกิจกรรมกลุ่มสตรีทอผ้าไหม ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อยอำเภอเขื่องใน
จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ : 72 - 73

53

รวมภาพกิจกรรมการเลี้ยงไหม ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย อำเภอเขื่องใน
จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ : 74- 78

54

รวมภาพกิจกรรมบ้านคำปุ่น อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ : 79 –84

57

รวมภาพผ้าไหมจากศูนย์เศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ : 85 – 86

62

ลายผ้าไหมในจังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ : 87 – 123

63

จังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติการก่อตั้งจังหวัดอุบลราชธานี เริ่มต้นเมื่อราว พ.ศ.2310 เจ้าพระวอ และเจ้าพระตา สองพี่น้องที่เสนาบดี เมืองเวียงจันทน์ เกิดความขัดแย้งกับพระเจ้าสิริบุญสาร เจ้าผู้ครองนคร จึงชักชวนพรรคพวกไพร่พล อพยพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงกลับไปตั้งรกรากอยู่ ณ เมืองหนองบัวลุ่มภูที่เจ้าปางคำผู้เป็นบิดาเคยครองมาก่อนพร้อมทั้งได้ก่อกำแพงสร้างป้อมค่ายเสริมความมั่นคงแก่ตัวเมืองเพื่อป้องกันตนเองแล้วขนานนามเมืองขึ้นใหม่ว่า "นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน"

จังหวัดอุบลราชธานี ในปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ 2322 ในรัชสมัยของพระเจ้าตากสินมหาราชแต่เดิมเรียกว่า "คงอุฝั่ง"ผู้สร้างเมืองคนแรกมีเชื้อสายมาจากกรุงศรีสัตนาคนหุต (อาณาจักรล้านช้าง) ต่อมาท้าวคำผงได้ย้ายเมืองมาอยู่ในบริเวณ "คงอุฝั่ง"ริมแม่น้ำมูลสร้างเมืองที่มั่นคงขึ้นในราว พ.ศ 2322 ให้ชื่อว่าเมืองอุบล เจ้าเมืองคนแรกก็คือท้าวคำผง (บุตรชายพระตา) ซึ่งมีบรรดาศักดิ์ภายหลังเป็นพระปฐมราชวงศา ขึ้นตรงต่อกรุงธนบุรี

ในระยะแรกๆ ก่อนถึงการปฏิรูปการปกครอง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จังหวัดอุบลราชธานีมีฐานะเป็นหัวเมือง ประเทศราชขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ การปกครองยึดหลักจารีตประเพณีโบราณ ที่สืบเนื่องต่อกันมาจากเมืองหลวงพระบาง นครเวียงจันทน์ ผู้ปกครองสูงสุดมีฐานะทางตำแหน่งเป็นเจ้าเมือง ภายหลังได้มีการปฏิรูปการปกครอง เพราะเจ้าเมืองของสยามประเทศในแถบภาคอีสาน ดูแลไม่ทั่วถึง ประเทศมหาอำนาจต่างแสวงหาเมืองขึ้น ฝรั่งเศส ได้เข้ายึด เวียดนามและกัมพูชา ทั้งพยายามที่จะบีบบังคับสยามประเทศตลอดเวลาเพื่อยึดเอาดินแดนให้เป็นเมืองขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้จัดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเสียใหม่ โดยรวบรวมเอาหัวเมืองต่างๆ เอก โท ตรี และจัตวา แต่เดิมมารวมตัวเข้าด้วยกันแล้วจัดเป็น 4 กอง มีข้าหลวงกำกับการปกครอง กองละ 1 คน และให้มีข้าหลวงใหญ่กำกับราชการอยู่ที่เมืองจำปาศักดิ์ อีก 1 คน ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ 2475 ได้มีการปฏิรูปการบริหารงานส่วนภูมิภาคอีกครั้งโดยให้จังหวัดเป็นหน่วยราชการทางการปกครองท้องถิ่นที่สำคัญที่สุด

อุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่สำคัญ มีพื้นที่กว้างขวางและประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก การดำรงชีวิตของผู้คนแต่ครั้งอดีต จนกระทั่งปัจจุบันเป็นไปอย่างเรียบง่าย เช่นเดียวกับชาวชนบทในภูมิภาคอื่นๆ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวอุบลราชธานีที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานนั้น ปรากฏอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านความเชื่อ ประเพณีต่างๆ การกิน การอยู่ การละเล่น และหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อน

ความอุตสาหกรรมในการผลิต เช่นเรื่องจักสาน ภาชนะดินเผา ผ้าทอ และการหล่อเครื่องใช้ทองเหลืองเป็นต้น แม้ว่ากรรมวิธีและเทคนิคในการผลิตที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันค่อนข้างจะล้าหลัง เพราะคงรูปแบบเดิมไว้ค่อนข้างมาก แต่ที่เป็นความล้าหลังที่ตั้งอยู่บนฐานของการพึ่งพาตนเอง อาศัยวัสดุจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุที่มีอยู่ตามธรรมชาตินำมาใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม เครื่องมือเครื่องใช้ในการชีวิตประจำวัน โดยเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม มิได้ก่อให้เกิดมลภาวะแก่ชีวิตดังเช่นในปัจจุบัน งานหัตถกรรมพื้นฐานของจังหวัดอุบลราชธานี จะนำมากล่าว ได้แก่ งานหัตถกรรมการทอผ้าไหม

ความเป็นมาของผ้าไหม จังหวัดอุบลราชธานี

การทอผ้าไหมเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มเป็นงานฝีมือที่ต้องการเรียนรู้ที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษประกอบกับความสามารถพิเศษ อิทธิพลสิ่งแวดล้อม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ปรับปรุงให้เกิดลวดลายใหม่ที่สวยงามและไม่ซ้ำแบบใคร โดยอาจจะผสมผสานระหว่างลายเก่ากับลายใหม่ที่เกิดประดิษฐ์ขึ้นเองหรือนำลายเก่าที่มีมาแต่เดิมหลายลายทอสลับกันก่อให้เกิดลายใหม่ขึ้น โดยแยกจุดกำเนิดของลวดลายต่างๆ อย่างเด่นชัด เช่น

1. ลายที่เกิดจากความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่นลายหมากบก (กระบกหรือ จะบก) ลายเมฆมูม ลายม้าแล่น (ม้าวิ่ง) ลายเขี้ยวปลา ลายปีกไก่ ลายดอกแก้ว ลายดอกพิกุล เป็นต้น
2. ลายที่เกิดจากอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาเกิดจากการเข้าวัดทำบุญเยี่ยงพุทธศาสนิกชนที่ดีทั้งหลายนำลักษณะส่วนประกอบต่างๆ ภายในวัดมาประดิษฐ์เป็นลายผ้า เช่น หน้าบัน โบสถ์ ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ คันทวย ตลอดจนใบเสมา ก่อให้เกิดลวดลายต่างๆ เช่น ลายหอปราสาท ลายใบลิ้ม(ใบเสมา)และลายนาค

ลักษณะการทอผ้าโดยทั่วไป ของจังหวัดอุบลราชธานี มี 3 ประเภท คือ

1. การทอผ้าด้วยเส้นไหม
2. การทอผ้าด้วยเส้นฝ้าย
3. การทอผ้าด้วยเส้นไหมโทเร

การทอด้วยเส้นไหม

เรียกว่า ผ้าไหม ทอจากเส้นไหมซึ่งได้จากตัวไหมที่เลี้ยงไว้ในแต่ละครัวเรือน

ลักษณะการทอแยกเป็น

1. ผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งมีลวดลายที่ละเอียดละออ มีสีสันสวยงามราคาขึ้นอยู่กับความยากง่าย

ของลักษณะการทอ

2. ผ้าไหมสีพื้น คือการทอสีเดียวกันตลอดทั้งผืน ขั้นตอนการทอต่ำกว่าผ้ามัดหมี่

ราคาถูกกว่า

การทอด้วยเส้นฝ้าย

เป็นการทอจากเส้นด้ายฝ้ายซึ่งบางท้องถิ่นผลิตเอง แต่บางท้องถิ่นซื้อเส้นด้ายฝ้ายสำเร็จ

จากท้องตลาด แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การทอผ้าฝ้ายลายขิด
2. การทอผ้าฝ้ายสีพื้น

การทอดผ้าด้วยเส้นไหมโทเร

ซึ่งเป็นเส้นไหมที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ มีสีต่างๆให้เลือกตามความต้องการมีทั้งแบบสีพื้นและลายมัดหมี่คุณภาพต่ำกว่าผ้าชนิดที่ 1 และ 2 ดังนั้นผ้าชนิดนี้จึงมีราคาถูกลงมาก

ก่อนจะมาเป็นผ้าไหม

ขั้นตอนก่อนที่จะมาเป็นผ้าไหมมีหลายขั้นตอน ดังนี้

1. การปลูกต้นหม่อน

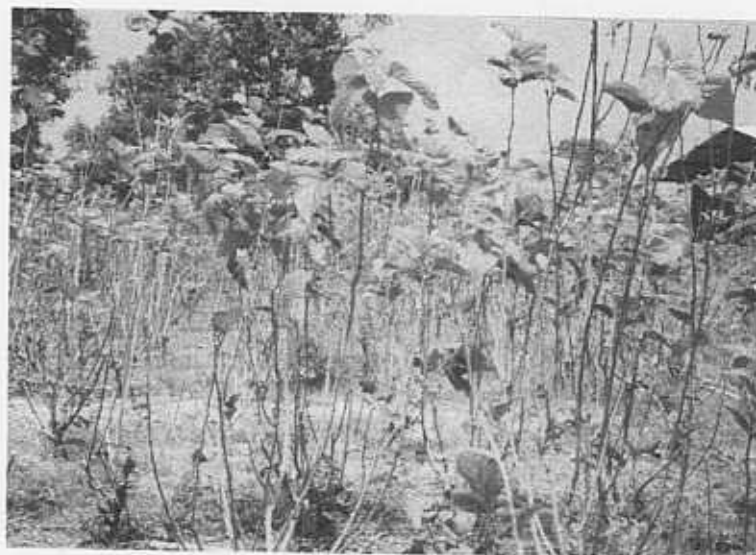
การปลูกต้นหม่อนสำหรับเลี้ยงไหมเป็นอาชีพหนึ่ง ที่เกษตรกรไหมได้ทำกันมาเป็นเวลานานแล้ว การจัดสรรสวนหม่อน เกษตรกรจะต้องมีการจัดการดูแลให้ใบหม่อนมีปริมาณเพียงพอต่อการเลี้ยงไหมในแต่ละรุ่นและเหมาะสมกับไหมในแต่ละวัยเพื่อให้ไหมที่เลี้ยงมีความแข็งแรงเนื่องจากได้ธาตุอาหารที่เหมาะสมการปลูกหม่อน ควรเลือก ที่ดินที่มีความชุ่มชื้นพอแต่น้ำไม่ท่วม หรือไม่ขัง จากนั้นก็เตรียมดินโดยการไถพรวนให้เรียบร้อย

หม่อนที่ใช้ปลูกมีหลายพันธุ์ เช่น หม่อนน้อย หม่อนทองถิ่น หม่อนหยวก

หม่อนใบมน หม่อนใบโพธิ์ หม่อนส้ม หม่อนใหญ่ หม่อนจาก หม่อนสา หม่อนแก้วขนบท หม่อนแก้วอุบลฯ หม่อนแม่ลูกอ่อน หม่อนดาดำ หม่อนโย หม่อนมี หม่อนโมเรตตี หม่อน โมเรเทียน และ หม่อนมุลติดาบุลเล ฯลฯ เป็นต้น แต่พันธุ์ที่ใช้ปลูกกันนั้นนิยมเลือกพันธุ์ปลูกกัน 2 ชนิดคือ หม่อนน้อยและหม่อนดาดำ เพราะเป็นพันธุ์ที่ให้ใบใหญ่มีใบดก

2. ต้นหม่อน (Mulberry Tree หรือ White Mulberry) มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Morus alba* L. อยู่ในวงศ์ Moraceae

ต้นหม่อนมีความสำคัญในการเลี้ยงไหมมากเพราะใบหม่อนเป็นอาหารอย่างเดียวของตัวหนอนไหม ขึ้นแรกจึงต้องมีการปลูกและดูแลต้นหม่อนให้เกิดใบต้นหม่อน เป็นพืชที่ขึ้นง่ายและเจริญเติบโตได้โดยไม่ต้องอาศัยน้ำมากนัก ถ้าเริ่มปลูกตอนต้นฤดูฝนต้นหม่อนก็จะสามารถมีชีวิตรอดไปได้ตลอดไป

ภาพ 1 : ต้นหม่อน

3. ตัวไหม

เริ่มเลี้ยงกันตั้งแต่ยังเป็นไข่เล็กๆ เท่าปลายเข็ม จนเติบโตเป็นตัวหนอน ไหมวัยอ่อน และวัยแก่ ตัวไหมนั้นเป็นหนอนของแมลงจำพวกผีเสื้อชนิดหนึ่งที่เมื่อถึงวัยจะผลิตใยไหมออกมาห่อหุ้มตัวเป็นรังไหมพันธุ์พื้นบ้านที่ชาวบ้านเลี้ยงกันอยู่เป็นพันธุ์ไหมที่ฟักได้ตลอดปีเมื่อตัวหนอนเติบโตจะมีลักษณะสีขาวนวลและเมื่อแก่ขึ้นจะมีสีเหลืองเพื่อทำรัง รังไหมจะเป็นสีเหลือง

ภาพ 2 : ไข่ตัวไหม

ภาพ 3 : หนอนไหมวัยอ่อน

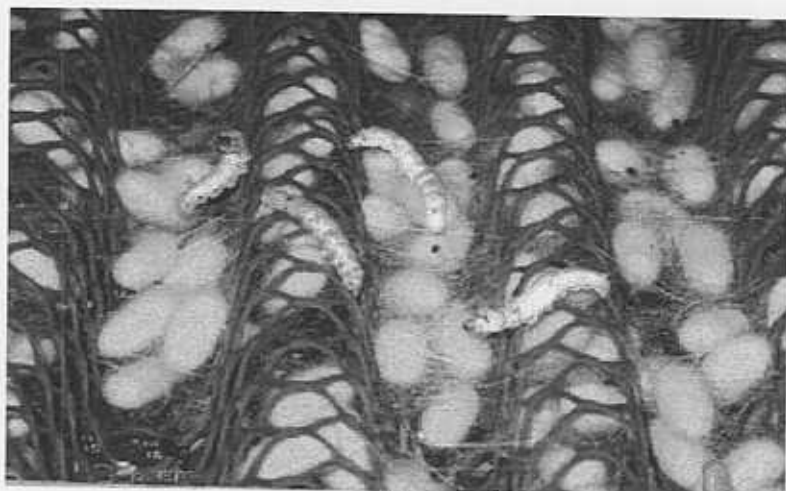
ภาพ 4 : ไหมระยะที่ 2-3

ภาพ 5 : การให้อาหารไหม

ภาพ 6 : ไหมวัยแก่

ภาพ 7 : ไหมกำลังชักใย

ภาพ 8 : ฟังไหม

4. การเพาะเลี้ยงตัวไหม

ไหมเป็นแมลงที่มีการเจริญเติบโตแบบสมบูรณ์แบบวงจรของชีวิตตัวไหมจะเริ่มคืบจากไข่ฟักเป็นตัวหนอนไหมในระยะเป็นตัวหนอนไหมจะลอกคราบ 4 ครั้ง พอหนอนไหมแก่เข้าก็จะชักใยทำรังหุ้มตัวเองแล้วตัวไหมจะลอกคราบเป็นดักแด้อยู่ในรังพอครบอายุดักแด้ก็จะกลายเป็นผีเสื้อเจาะรังออกมาผสมพันธุ์กัน พร้อมทั้งวางไข่ฟักเป็นตัวหนอนต่อไป วงเวียนกันอยู่อย่างนี้เรื่อยไป

5. วงจรชีวิตของหนอนไหม

ระยะที่	ระยะเวลากินใบหม่อน	ระยะตัวไหมนอน (วัน)	รวม
1	3	1	4
2	2	1	3
3	3	1	4
4	4	2	6
5	7	-	7
รวม	19	5	24

หนอนไหมมีระยะเวลาวงจรชีวิต 5 ระยะ โดยระยะที่ 1- ระยะที่ 4 ตัวไหมจะนอน และกินใบหม่อนสลับกัน ส่วนระยะที่ 5 ตัวไหมจะชักใยทำรัง

6. เครื่องมือที่ใช้ในการเลี้ยงไหม

จากการออกสำรวจจะพบว่าชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเลี้ยงไหมเองโดยมี อุปกรณ์ที่ใช้ ดังนี้

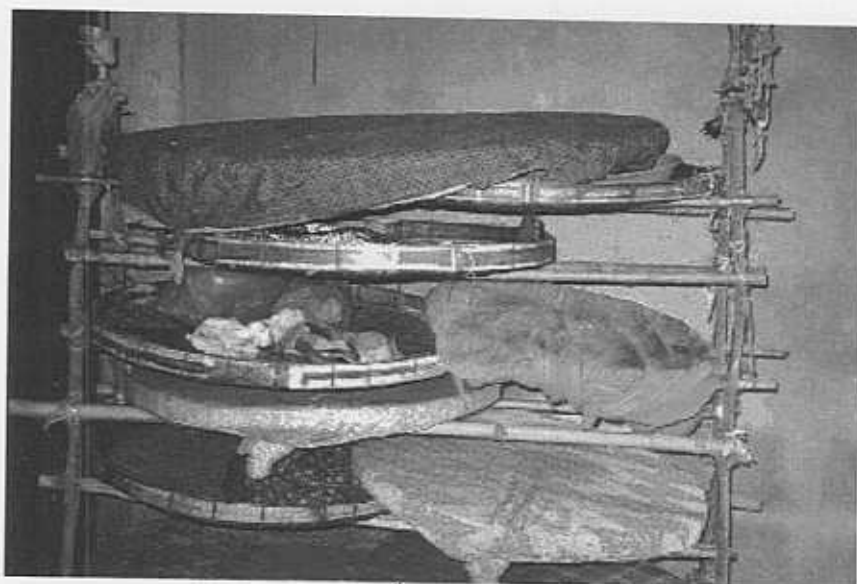
1. กระด้ง ใช้สำหรับใส่ตัวหนอนไหม
2. จ่อ ใช้สำหรับใส่หนอนไหมวัยแก่เพื่อเตรียมชักใย
3. ชั้นสำหรับวางกระด้ง เพื่อเตรียมไว้วางกระด้งพักตัวไหม
4. ผ้าคลุมกระด้ง ใช้คลุมตัวหนอนไหมเพื่อไม่ให้แมลงมาไข่
5. มิด ใช้สำหรับหั่นใบหม่อนให้หนอนไหมวัยอ่อน
6. ตะกร้าสำหรับเก็บใบหม่อน ใช้เก็บใบหม่อนมาให้หนอนไหมกิน
7. กระบะสำหรับพักใบหม่อน ใช้สำหรับเก็บใบหม่อนไว้ให้ได้มาก ๆ เพื่อไว้ทยอยให้หนอนไหมกินโดยไม่ต้องไปเก็บบ่อย ๆ
8. ที่ปิดแมลงวัน เพื่อใช้ไว้ปิดแมลงตอนให้อาหารหนอนไหม

ภาพ 9 : กระด้งเถียงไหม

ภาพ 10 : จ่อสำหรับใส่ไหมระยะสุดท้ายเพื่อเตรียมชักใย

ภาพ 11 : ชั้นวางกระด้ง

ภาพ 12 : มีดสำหรับหั่นใบหม่อน

ภาพ 13 : ตะกร้าสำหรับเก็บใบหม่อน

ภาพ 14 : ให้อาหารพร้อมปิดแมลง

ภาพ 15 : ใช้ผ้าคลุมกระด้งเพื่อเลี้ยงตัวไหม

ภาพ 16 : กำลังให้อาหารตัวไหม

ขั้นตอนการทอผ้าไหม

ก่อนที่จะทอผ้าไหมต้องมีขั้นตอนการเตรียมไหมก่อนทอ หลังจากผ่านกรรมวิธีการเลี้ยงไหมแล้วจนตัวไหมทำรังขึ้นตอนต่อไปก็คือนำตัวไหมที่มีรังหุ้มอยู่มาดัดเพื่อที่จะนำใยที่หุ้มตัวไหมอยู่ออกมาในรูปของเส้นไหม ซึ่งมีกรรมวิธี ดังนี้

1. การสาวไหม

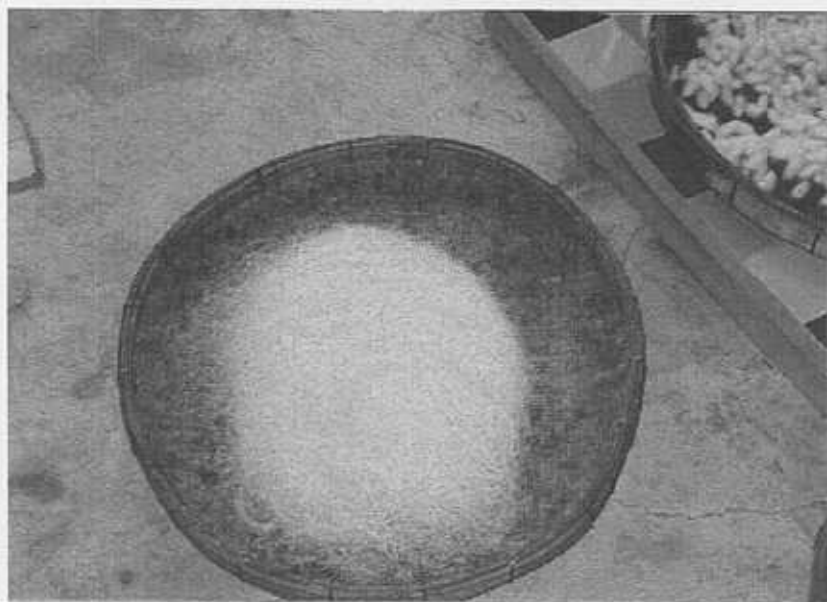
ทำได้โดยการดัดตัวไหม โดยใช้หม้อขนาดวัดโดยรอบประมาณ 25 นิ้ว ปากหม้อนั้นกรอบด้วยไม้ไผ่กลึงหุ้มของถังไม้และใช้ไม้ลักษณะแบนเจาะรูตรงกลางพาดระหว่างถังทั้งสองข้าง และเหนือไม้แบนๆ นี้ มีไม้รอกคล้ายๆ กับจักรที่หนูถีบ ซึ่งจักรถีบมีลักษณะเป็นรูปกลมๆ จากนั้นเอาฝักไหมที่จะสาวใส่ลงไปในหม้อ ประมาณ 30 - 50 นาที ระหว่างที่รอให้คน ประมาณ 2 - 3 ครั้ง ให้รังไหมสุกทั่วกัน แล้วเอาแปรงชะรังไหมเบาๆ เส้นไหมก็จะดัดแปรงขึ้นมา จึงนำมอลอดที่รูตรงกลางของไม้ระหว่างถังทั้งสองข้าง และสาวให้พันรอก 1 รอบ จากนั้นเวลาสาวไหม จะใช้มือทั้งสองข้าง โดยมือหนึ่งสาวไหมจากรอกลงภาชนะที่รองรับเส้นไหม ส่วนอีกมือหนึ่งถือไม้อันหนึ่งเรียกว่า "ไม้ขึ้น" ซึ่งมีลักษณะเป็นง่ามยาวประมาณ 1 ศอกเพื่อใช้ในการกดและเข้รังไหมที่อยู่ในหม้อ เพราะรังไหมที่อยู่ในหม้อนั้นจะลอยถ้าไม่กด และเข้รังก็จะเกาะกันแน่นสาวไม่ออก หรือออกมาในลักษณะที่เส้นไหมมีขนาดไม่สม่ำเสมอกัน เครื่องสาวไหมทั้งหมดเรียกว่า "เครื่องพวงสาว" การสาวไหมนี้ต้องหมั่นเติมน้ำเย็นลงไปเป็นระยะระวังอย่าให้น้ำถึงกับร้อนและเดือด

เครื่องมือในการสาวไหมประกอบด้วย

1. เครื่องสาวไหม หรือ พวงสาว คือ รอกที่ใช้ดึงเส้นไหมออกจากหม้อ
2. เตาไฟสำหรับต้มรังไหม อาจเป็นเตาด่านหรือเตาที่ใช้ฟืนก็ได้
3. หม้อสำหรับต้มรังไหม จะเป็นหม้อดินหรือหม้อเคลือบก็ได้ ที่นิยมใช้หม้อหนึ่งข้างเหนียว เรียกว่าหม้อหนึ่งเพราะมีขอบปากบานออกรับกับพวงสาวได้พอดี
4. แปรงสำหรับชะรังไหม ทำด้วยฟางข้าว
5. ถังใส่น้ำ เพื่อเอาไว้เติมน้ำในหม้อต้มเมื่อเวลาน้ำร้อนเดือด
6. ไม้ขึ้น สำหรับเข้รังไหมในหม้อให้เป็นไปตามต้องการและให้เส้นไหมผ่านขึ้นไปยังรอก
7. กระบุงหรือตะกร้า สำหรับใส่เส้นไหม

ภาพ 17 : วิธีการสาวไหม

ภาพ 18 : เส้นไหม

เส้นไหมที่สาวมาแล้วจะเป็นสีเหลืองเรียกว่า ไหมดิบ

2. การฟอกไหม

หลังจากที่สาวไหมจนหมดแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ คือนำไหมที่ได้มานั้นมาฟอกให้นิ่มและเป็นสีขาว วิธีฟอกไหม ชาวบ้านไม่ได้ใช้สารเคมี แต่จะใช้ของที่หาง่ายอยู่ใกล้ตัว เช่น กาบกล้วย ใบกล้วย ต้นกล้วย ผักโขมหนาม ต้นตังก้านน้อย งวงต้นตาล ก้านตาล ฝักหรือเปลือกเพกา ฯลฯ อย่างใดอย่างหนึ่งนำมาผานให้บาง ผึ่งแดดให้แห้ง และเผาไฟจนมอดเป็นขี้เถ้า นำขี้เถ้าที่ได้ไปแช่น้ำทิ้งไว้ให้ตกตะกอน ใช้เฉพาะส่วนที่เป็นน้ำใส นำไหมที่จะฟอกลงแช่โดยก่อนจะนำไหมลงแช่จะต้องทุบไหมให้อ่อนตัว เพื่อที่น้ำจะได้ซึมเข้าได้ง่าย แช่นไหมนั้นและขาว จึงนำไปผึ่งแดดให้แห้ง หากไหมยังไม่สะอาดก็นำไปแช่ตามวิธีเดิมอีกครั้ง จากนั้นการดึงไหมออกจากกลุ่มไหมจะต้องทำโดยระมัดระวังไม่ให้พันกัน เส้นไหมที่ฟอกแล้วจะอ่อนตัวลง เส้นนิ่ม

ภาพ 19 : ไหมที่ฟอกแล้วนำมาผึ่งลม

3. การย้อมสีไหม

สีไหมที่นิยมใช้ย้อมมี 2 ชนิด คือ

3.1 สีย้อมที่ได้จากธรรมชาติ ได้จากต้นไม้ ใช้ได้ทั้งใบ เปลือก ราก แก่น และผล ชาวอีสาน รู้จักการย้อมสีไหมให้ได้สีตามต้องการ จากสีธรรมชาติมานานแล้ว มีขั้นตอนที่ยุ่งยากพอสมควร เริ่มจากไปหาไม้ที่จะให้สีที่ต้องการ ซึ่งจะอยู่ในป่าเป็นส่วนใหญ่ บางสีต้องใช้ต้นไม้หลายชนิด ทำให้ยุ่งยาก เมื่อได้มาแล้วต้องมาต้มมาชอย หั่นให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ นำไปต้มกรองเอาน้ำให้ได้มากตามต้องการ แล้วจึงนำไปย้อมแต่ละครั้งสีจะแตกต่างกันออกไป ไม่เหมือนเดิมทีเดียว ทำให้เกิดรอยด่าง

บนพื้นผ้าได้ ปัจจุบันจึงนิยมใช้สีเคมีเป็นส่วนมาก หรือเกือบทั้งหมด เพราะย้อมง่าย ขั้นตอนที่ทำไม่ยุ่งยากซับซ้อนสีที่ได้สม่ำเสมอ จะย้อมกี่ครั้ง ๆ ก็ได้สีเหมือนเดิมและสีติดทนนานมากกว่าสีจากธรรมชาติ ดินไม้ที่นำมาย้อมแบบพื้นบ้าน สีที่ย้อมจากธรรมชาติ มีดังนี้

1. สีแดง ได้จาก ครั่ง, รากยอ
2. สีนํ้าเงิน ได้จาก ดินคราม
3. สีเหลือง ได้จาก แก่นขนุน, ขมิ้นชัน, แก่นเข
4. สีเขียว ได้จาก ใบหูกวาง, ใบเตย
5. สีม่วงอ่อน ได้จาก ลูกหว้า
6. สีชมพู ได้จาก ดินฝาง, ดินมหากาฬ
7. สีดำ ได้จาก เปลือกสมอ, ลูกมะเกลือ, ลูกกระเจียว
8. สีส้ม ได้จาก ลูกสะติ (หมากชาติ)
9. สีนํ้าตาลแก่ ได้จาก จานแก่นอะลาง
10. สีกากี้แกมเขียว ได้จาก เปลือกเพกา กับ แก่นขนุน
11. สีกากี้แกมเหลือง ได้จาก หมากสง กับ แก่นแกแล

3.2 สีย้อมวิทยาศาสตร์ หรือสีสังเคราะห์ มีส่วนผสมทางเคมีวิธีย้อมแต่ละครั้ง จะใช้สัดส่วนของสี และสารเคมีที่แน่นอนสีที่ได้จากการย้อมแต่ละครั้งจะเหมือนกัน แหล่งทอดผ้าในปัจจุบันนิยมใช้สีย้อมวิทยาศาสตร์

ภาพ 20 : โหมที่ฟอกและย้อมสีแล้ว

4. การทำผ้าลายมัดหมี่

นำเส้นไหมที่ฟอกขาวหรือไหมที่ย้อมสีแรกก่อน มาพันหลักหมี่ไว้ ซึ่งมีลักษณะเป็นไม้กลม 2 ท่อน ดังตรงข้ามกันห่างกันประมาณเท่ากับความกว้างของผ้าที่ต้องการ พันไหมไปรอบหลักตามจำนวนรอบที่ต้องการแล้วจึงนำเชือกมามัดเส้นไหมเป็นตอนๆ ตามลวดลายที่จะประดิษฐ์จะใช้เชือกกล้วยหรือเชือกฟางมัดก็ได้ ทั้งนี้เพื่อกันไม่ให้สีซึมเข้าในเส้นไหมเวลาซัก ซึ่งเรียกว่า "มัดหมี่" โดยผู้มัดใช้จินตนาการ หรือมีแบบลายไว้ให้ดู เพื่อให้ได้ลวดลายที่สวยงาม

ประเภทผ้ามัดหมี่ มี 2 ประเภท คือ

1. หมี่ลวด บางพื้นที่เรียกว่า หมี่หวาน หมายถึงผ้ามัดหมี่ที่ทอด้วยลวดลายเดียวกันต่อเนื่องตลอดผืน จะทอด้วยลายอะไรก็ได้
2. หมี่คัน หมายถึง การทอผ้าที่เป็นลายมัดหมี่สลับกับการทอด้วยเส้นด้ายธรรมดาที่ไม่ได้ มัดหมี่สลับกันเป็นระยะตลอดผืน

ชนิดของลายหมี่

ลายหมี่ที่ใช้ในการทอผ้ามัดหมี่ในภาคอีสาน มีลายแม่แบบหรือลายโครงสร้างหลัก มีลายดังต่อไปนี้

1. ลายหมี่ข้อ
2. ลายหมี่โคม
3. ลายหมี่ปักจับ
4. ลายหมี่กง
5. ลายหมี่ดอกแก้ว
6. ลายหมี่ไผ่

นอกจากนี้ยังมีลายหมี่ประยุกต์ โดยนำแม่ลายมาประยุกต์เป็นลายต่าง ๆ เมื่อทอเป็นผ้าแล้วจะเรียกว่า ผ้าหมี่ลวด หรือหมี่ดา และเรียกชื่อลวดลายตามลักษณะที่ปรากฏ เช่น ลายคมห้า ส่วนลายที่เป็นข้อ จะเรียกว่าผ้าหมี่ข้อ เป็นต้น

ที่มาของลวดลาย

ที่มาของลวดลายบนผืนผ้าในทุกท้องถิ่น มักจะมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. เกิดจากอิทธิพลความเชื่อในพุทธศาสนา เนื่องจากศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ช่างทอจึงได้แรงบันดาลใจจากงานศิลปกรรมของโบสถ์ วิหาร มาดัดแปลงเป็นลวดลายบนผืนผ้า เช่น หน้าบันโบสถ์ ช่อฟ้า ใบระกา กันทวย ธรรมาสัน ตลอดจนความเชื่อเรื่องพญานาคในตำนานพุทธศาสนา ก็คือที่มาของลวดลายนาคนั่นเอง

2. เกิดจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อม

- 2.1 ลายที่เกี่ยวกับสัตว์มักจะลอกแบบมาจากสัตว์ที่รู้จักกันดี ทั้งสัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง สัตว์ที่มีพิษ สัตว์ที่สวยงาม สัตว์ที่เป็นอาหาร สัตว์ที่เป็นพาหนะ เช่น ลายเสือ ลายช้าง ลายสิงโต ลายม้า ลายนกยูง ลายไก่ ลายเป็ด ลายแมงงอด (แมงป่อง) ลายแมงมุม ลายงูเหลือม ลายเขี้ยวปลา ลายปีกไก่ ฯลฯ
- 2.2 ลายที่เกี่ยวกับพืช พืช เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันของคนเรามาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่จะแตกต่างกันที่คนในสมัยก่อนต้องดิ้นรนเพื่อให้อยู่รอดได้ด้วยตนเองจึงจะมีความคุ้นเคยกับพืชพันธุ์ต่าง ๆ เป็นอย่างดี อันเป็นที่มาของลวดลายพันธุ์ไม้นานาชนิด เช่น ลายหมากบก (กระบก) ดอกพุดซ้อน ลายงา ลายเนื้อไม้ ลายเม็ดแตง ลายดอกแก้ว ลายพิกุล ลายดอกจัน ลายดอกด่าง (ดอกไม้เถาชนิดหนึ่ง มีกลิ่นหอม) ลายดอกหนามแท่ง (คล้ายดอกพิกุล) ลายดอกสร้อย และลายดอกผักแว่น
- 2.3 ลายที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับ เช่น ลายขอ ลายชั้นหมาก ลายบังหลาม (กระบอกข้าวหลาม) ลายขนมเปียกปูน ลายกรรไกร ลายขาเป๋ย ลายคันไถ ลายกระจอน (ค้อนทุ) ลายจีเพชร ฯลฯ
- 2.4 ลายที่เกี่ยวกับสภาพธรรมชาติ เช่น ลายภูเขา ลายแม่น้ำ ลายคลื่นน้ำ เป็นต้น

ขั้นตอนการทำลายผ้า (มัดหมี่)

1. นำไหม ที่เตรียมไว้แล้ว มาคั่นกับหลักคั่นหมี่โดยเฉพาะ นับจำนวนเส้นไหมที่คั่นเป็นลำดับ จะคั่นกี่ลำดับขึ้นอยู่กับลวดลายของหมี่นั้น ๆ
2. ใช้เชือกกล้วยมัดตามลายที่ต้องการ เชือกกล้วยที่นำมามัดหมี่ต้องเป็นเชือกกล้วยญวนหรือกล้วยนวล เพราะเชือกจะเหนียวกว่ากล้วยชนิดอื่น ๆ เชือกนี้จะใช้เฉพาะผิวของกาบกล้วยญวนตัดเป็นท่อนประมาณ 1-2 ฟุต ขูดบาง ๆ ตากให้แห้ง เวลาจะใช้ให้นำมาแช่น้ำให้นิ่มเสียก่อน แต่ปัจจุบันใช้เชือกฟางแทนเพราะหาง่าย สะดวก ไม่ต้องเสียเวลาขูดตากเหมือนเชือกกล้วย หมี่ที่มัดเรียบร้อยแล้ว นำออกจากหลักคั่น เรียกว่า หัวหมี่
3. นำหัวหมี่ไปข้อมสีตามที่ต้องการ สีที่ข้อมจะเป็นสีพื้นของผ้า ส่วนลายอยู่ตรงที่ มัดไว้ นำหัวหมี่ที่ข้อมแล้วมาแก้มัด แล้วนำเข้าหลอดเพื่อทอเป็นผืนต่อไป

ภาพ 21 : มัคทายมัคหมี บ้านลาดสมติ ตำบลกุสุกร อำเภอดงระการพิษผล

ภาพ 22 : มัคทายมัคหมี บ้านลาดสมติ ตำบลกุสุกร อำเภอดงระการพิษผล

ภาพ 23 : กำลังมัดลายมัดหมี่จากบ้านสร้างถ่อ อำเภอลำทะเมนชัย

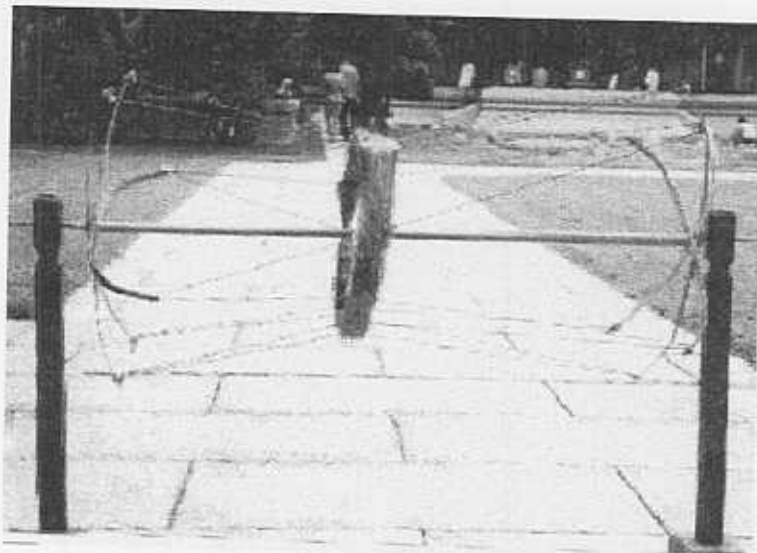

ภาพ 24 : กำลังมัดลายมัดหมี่จากบ้านสร้างถ่อ อำเภอลำทะเมนชัย

5. เครื่องมือสำหรับเตรียมไหมก่อนทอ

ก่อนจะทอผ้าไหมต้องเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ของไหม โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเตรียมไหมก่อนทอดังนี้

1. กง ใช้สำหรับใส่ใจไหม

ภาพที่ 25 : กง

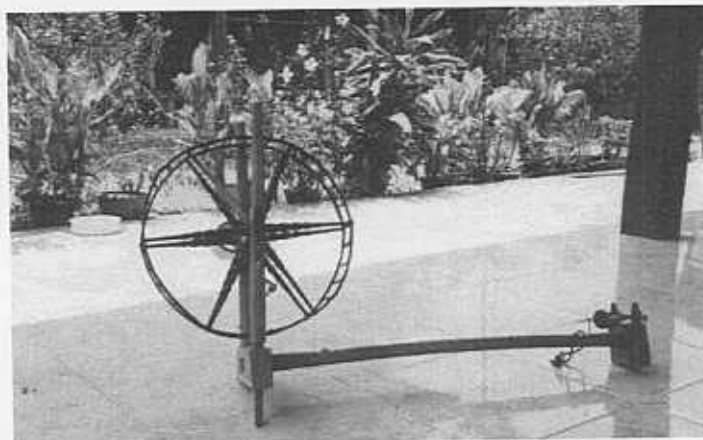
2. อัก ใช้สำหรับถักไหมออกจากกง

ภาพ 26 : อัก

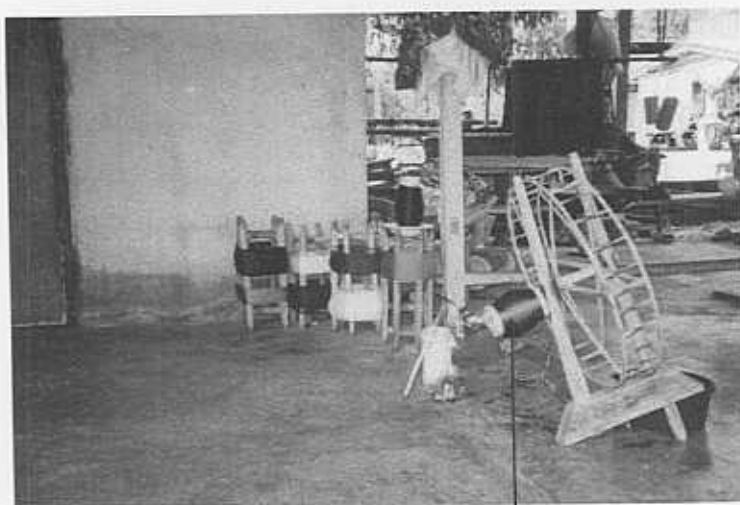
3. หลา เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับ

- 3.1 ใช้สำหรับปั่นหลอด (ไหม) จากอักษมาสู่โบทเพื่อทำเป็นทางด้า (เส้นพุ่ง)
- 3.2 เช็นหรือปั่นไหม 2 เส้นรวมกัน เรียกว่า เช็นรังกัน เช็นควมกันหรือเช็นคูปกัน ถ้าเป็นไหมคนละสี เช็นรวมกันแล้ว เรียกว่า มับไหม
- 3.3 ใช้แกว่งไหม ขั้นตอนนี้เป็นการเก็บไหมที่เรียกว่า ชีไหมออกจากเส้นไหม และยังทำให้เส้นไหมบิดตัวแน่นขึ้น ใช้ทำเป็นทางเครือ (เส้นยืน)

ภาพ 27 : หลา

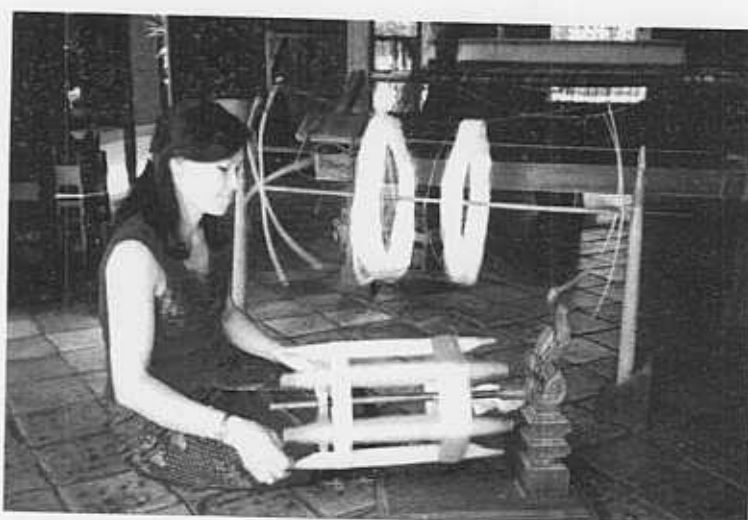
4. โบท ทำจากไม้ไผ่โดยมีขนาดที่สามารถเข้ากับแกนตรงกลางของวงหลา

ภาพ 28 : โบท

ก่อนจะทอผ้าไหมมีขั้นตอนการเตรียมไหมสำหรับทอโดยมีวิธีการดังนี้

1. หลังจากได้ไหมที่ฟอกและข้อมสีแล้วนำไหมที่ได้มากวักไหมจากกงมาใส่อักษ

ภาพ 29 : กำลังกวักไหมจากกงมาใส่อักษ

2. นำไหมจากอักษมาใส่โบก

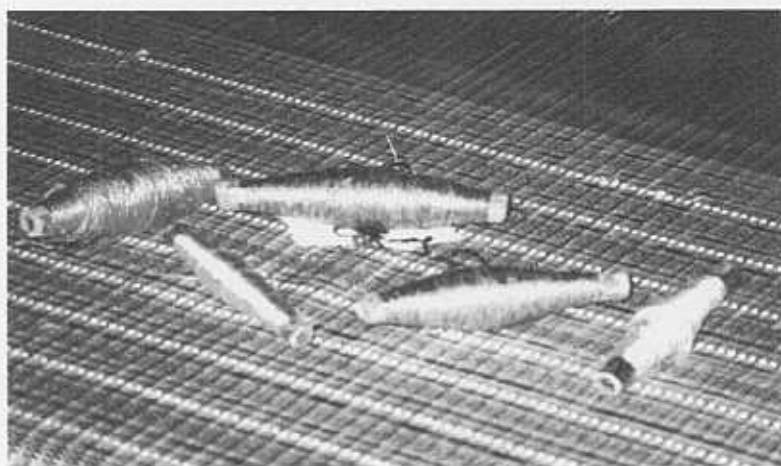
ภาพ 30 : กำลังกวักไหมจากอักษมาใส่โบก

3. นำไหมจากโคมมาใส่หลอดโดยใช้หลาเป็นเครื่องมือในการปั่นไหม

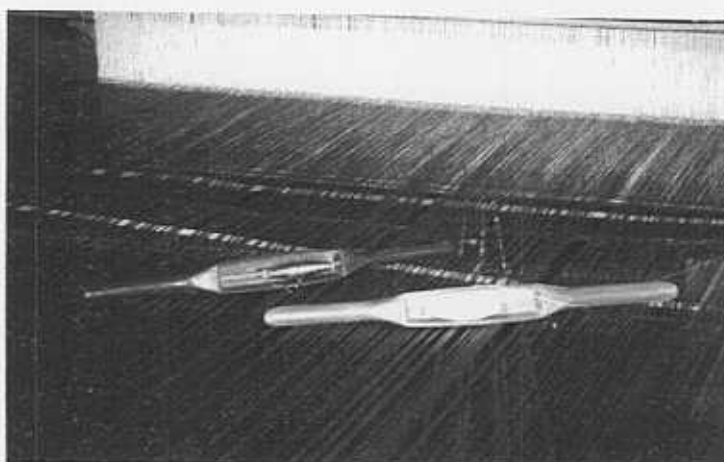
ภาพ 31 : กำลังปั่นไหมจากโคมมาใส่หลอด

4. หลังจากได้หลอดด้าย(ไหม) โดยไหมที่เข็นได้นั้นใส่หลอดให้มีขนาดพอประมาณเพื่อนำมาใส่กระสวย

ภาพ 32 : หลอดด้าย(ไหม)

5. หลังจากได้หลอดไหมแล้วหลังจากนั้นนำมาใส่กระสวย

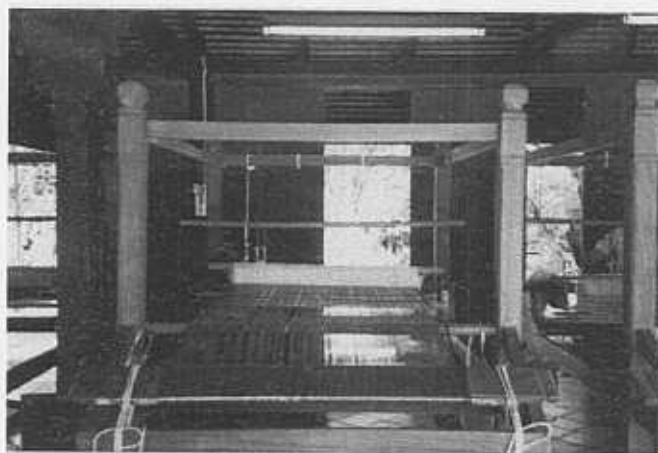

ภาพ 33 : นำไหมมาใส่ในกระสวย

6. เครื่องมือในการทอผ้าไหม

เครื่องมือที่สำคัญใช้ในการทอผ้า เรียกว่า กี่ทอผ้าหรือหูก เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าที่พบ โดยทั่วไป มี 2 ชนิด คือ กี่ตั้งและกี่ยีกระดุก ซึ่งประกอบด้วย กระสวย หลอดด้าย ไม้เหยียบหูก ไม้หาบหูก ในสำหรับปั่นหลอด กงสำหรับใส่ใจด้าย ฟืม ผังสำหรับดึงผ้า ส่วนหลักในการทอผ้าไหม คือใช้หลักของการขัดกันของเส้นไหม ที่เรียกว่า เส้นยืนและเส้นพุ่ง

1. กี่ทอผ้าไหม เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญยิ่งอีกอันหนึ่ง ลักษณะของกี่ จะมีโครงสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยเสาหลัก 4 เสา มีไม้ยึดติดกัน เป็นแบบดั้งเดิมที่ใช้มาในอดีต และปัจจุบันยังนิยมใช้อยู่ เพราะกี่ชนิดนี้ใช้ทอผ้าที่มีลวดลายต่าง ๆ ได้ดีกว่าชนิดอื่น ๆ กี่ยีกระดุกเป็นกี่แบบใหม่ที่ได้วิวัฒนาการให้มีคุณภาพในการทอรวดเร็วยิ่งขึ้น

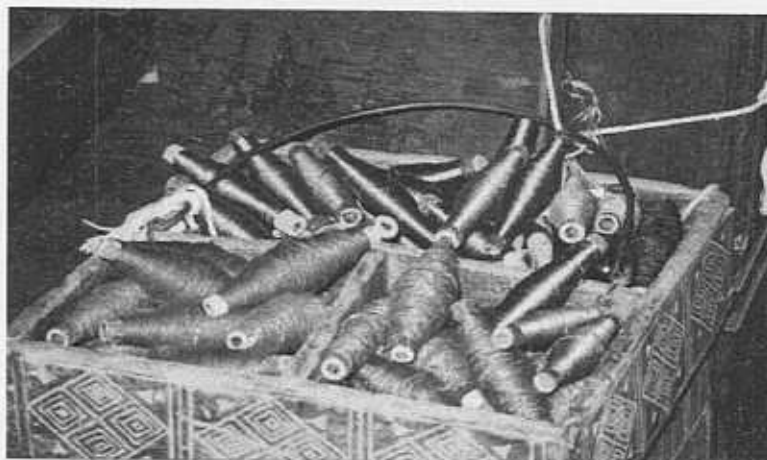
ภาพ 34 : ที่จากบ้านคำปุ่น

2. กระสวย ทำจากไม้เนื้อแข็ง ยาวประมาณ 1 ฟุต หัวท้ายเรียวงอน ตรงกลางเป็นรางสำหรับใส่หลอดด้ายทางด้าย (เส้นพุ่ง) เป็นเครื่องมือที่บรรจุหลอดไหมเส้นพุ่ง เพื่อนำเส้นไหมไปขัดกับเส้นไหมยืน เดิมมักจะทำด้วยไม้ แต่ปัจจุบันมีทั้งทำด้วยไม้และพลาสติก

ภาพ 35 : กระสวย

3. หลอดด้าย(ไหม) นิยมทำจากถาวรยซ์ชนิดหนึ่ง เรียกว่า เครือไผ่ตัน เครือไผ่ตันนี้จะมีรู กลวงตลอด ตัดเป็นท่อน ๆ ท่อนละประมาณ 3 นิ้ว อาจจะใช้ไม้อย่างอื่นก็ได้ที่มีรูตรง กลาง เช่น ลำป่อแก้ว เพื่อใช้ไม้สอดยึดติดกับกระสวย ไม้นี้เรียกว่า ไม้ขอหลอด

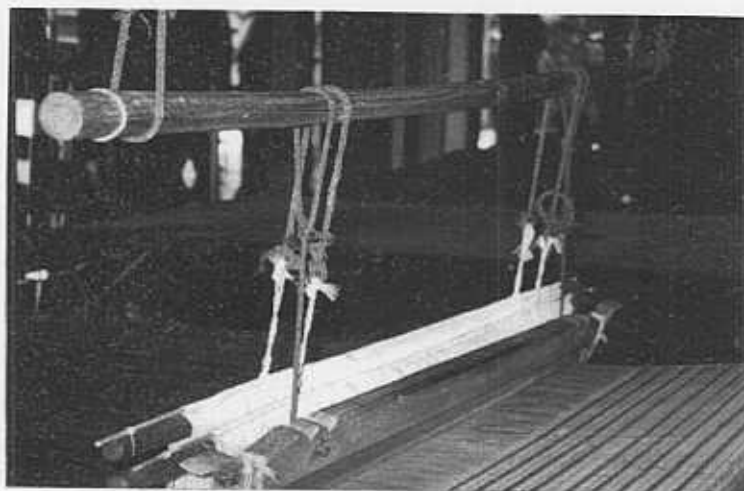
ภาพ 36 : ไม้ขอหลอดที่ใช้พันหลอดด้าย(ไหม)

4. ไม้เหยียบหูก เป็นไม้กลม ๆ ยาวประมาณ 1.50 – 2.00 เมตร สำหรับสอดกับเชือกที่ผูก โขง จากด้านล่างของเขาลงมาทำเป็นห่วงไว้เมื่อจะให้เขาขึ้น – ลง ก็เหยียบ ไม้นี้ ไม้ เหยียบหูก จะมีจำนวนเท่ากับจำนวนของฟืมนั้น ๆ

ภาพ 37 : ไม้เหยียบหูก

5. ไม้หาบหูก เป็นไม้ที่สอดร้อยกับเชือกที่ผูกเขาด้านบน เพื่อให้หูกยึดติดกับที่ไม้หาบหูกจะมันเดียวไม่ว่าจะใช้ฟืมที่มี 2 เขว, 3 เขว หรือ 4 เขว

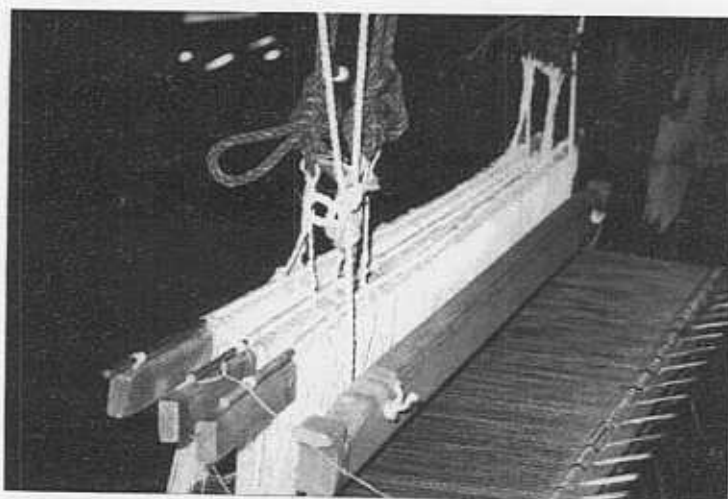

ภาพ 38 : ไม้หาบหูกใช้ฟืม 2 เขว

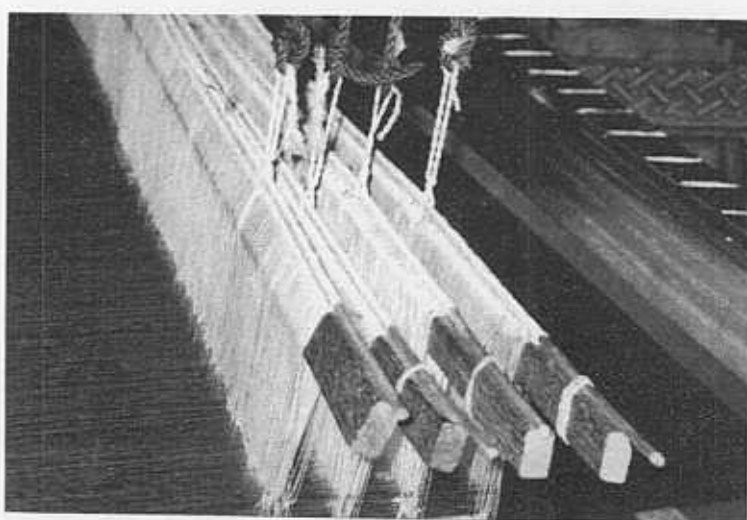
6. ฟืม เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับทอผ้า มีตัวฟืมที่ทำจากไม้ เนื้อแข็ง เป็นกรอบสี่เหลี่ยม มีฟืนซี่เล็ก ๆ เรียงกันเป็นด้ายอยู่กลางและระยะห่างของฟืนเป็นที่ใช้สำหรับสอดเส้นไหมผ่าน ความกว้างของฟืม ประมาณ 5 - 6 เซนติเมตร ส่วนความยาวของฟืมคือความกว้างของผืนผ้า ในการใช้ฟืมเนื่องจากการทอครั้งต่อไปจะต้องเหลือเส้นไหมที่ทอครั้งก่อนไว้เพื่อนำมาผูกกับเส้นไหมที่ต้องการทอครั้งต่อไปโดยไม่ให้เส้นไหมจากการทอครั้งก่อนหลุดออกจากฟืม ไม่เช่นนั้นจะต้องนำเส้นไหมมาสอดผ่านฟืนของฟืมใหม่ ซึ่งจะต้องใช้เวลานานมาก

ภาพที่ 39 : ตัวฟืม

ภาพ 40 : ฟืมใช้เขา 3 เขา

ภาพ 41 : ฟืมใช้เขา 4 เขา

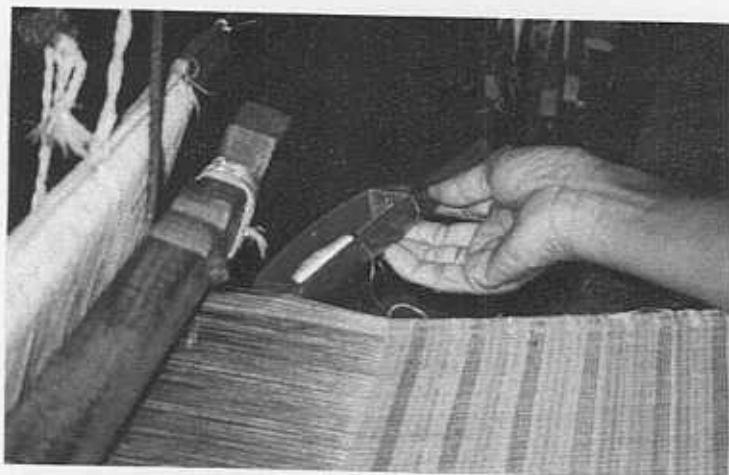
ภาพ 42 : การดอไหมใส่ฟืม

ภาพ 43 : การดอไหมใส่ฟืม

7. การทอผ้าไหม

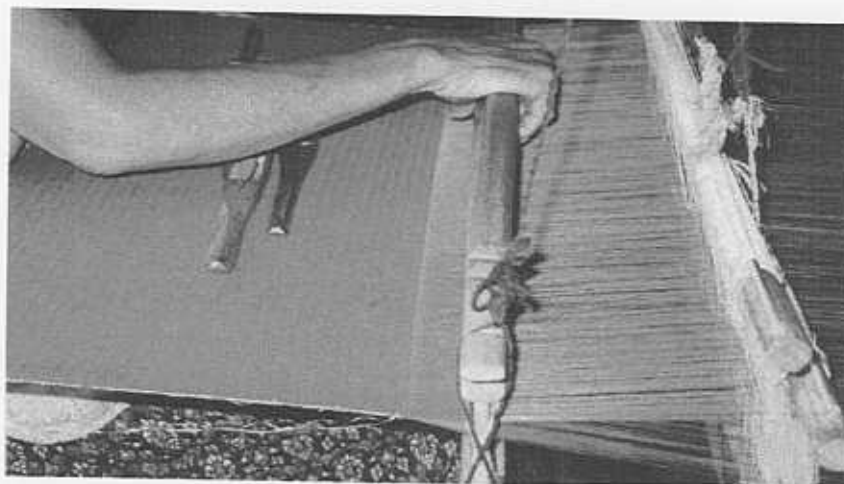
วิธีการในการทอผ้าไหม คือการนำเส้นไหม มาผ่านกรรมวิธีที่จะให้เกิดเป็นผืนผ้า โดยมีเครื่องมือ คือกี่ ส่วนการทำให้เกิดลวดลายบนผืนผ้า นั้นเป็นเทคนิควิธีที่จะทำให้ผ้ามีความสวยงาม ซึ่งเทคนิคเหล่านี้ก็จะยาก – ยาก ตามแต่ลวดลายที่ต้องการ ส่วนเทคนิคการทอของผ้าไหมจังหวัด อุบลราชธานี คือ การมัดหมี่ และลายขิด

ภาพ 44 : การทอผ้าไหมโดยใช้กระสวยสอดเส้นไหม (เส้นพุ่ง)

ภาพ 45 : ชาวบ้านกำลังทอผ้าลายมัดหมี่

ภาพ 46 : กำลังทอผ้าลายกานบัว

ภาพ 47 : กำลังทอผ้าไหมสีพื้น

แหล่งทอดผ้าไหมในจังหวัดอุบลราชธานี

1. บ้านลาดสมดี ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล
2. บ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น
3. บ้านสร้างถ่อ ตำบลเชียงโน อำเภอเชียงโน
4. บ้านปะอาว ตำบลหนองขอน อำเภอเมือง
5. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย อำเภอเชียงโน
6. บ้านคำปุ่น อำเภอเมืองและอำเภวารินชำราบ

เป็นแหล่งทอดผ้าของจังหวัดอุบลราชธานี หลังจากทอดผ้าเสร็จสิ้นแล้วมีการจำหน่ายขายปลีก และขายส่งนอกจากนี้แล้วยังมีร้านค้ารับผ้าไหมที่ทอดสำเร็จแล้วมาขายปลีกอีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีศูนย์สินค้าเศรษฐกิจเพื่อชุมชน อุบลราชธานี จำกัด เป็นศูนย์จำหน่ายขายผ้าไหม

กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านลาดสมดี ตำบลอุสุธร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มทอผ้าไหม มีสมาชิกทั้งหมด 61 คน โดยมีคณะกรรมการ ดังนี้

1. นางสาวบุญ	เจริญท้าว	ประธาน
2. นางทองมี	ยะลา	รองประธาน
3. นางฉวีวรรณ	อินทร์โสม	เลขานุการ
4. นางชนิษฐา	ไหมน้อย	เหรัญญิก
5. นางวาณี	สุยะลา	ประชาสัมพันธ์
6. นางพิกุล	เจริญรอย	ประชาสัมพันธ์
7. นางบัวหลาน	หลงชิน	ที่ปรึกษา

กลุ่มทอผ้าไหมที่มีการเลี้ยงไหมเพื่อใช้ทอมีการจัดทำผ้าไหมและนำมาขายในงานประเพณีของจังหวัดอุบลราชธานี อีกทั้งยังได้รับรางวัลเมื่อปี 2544 ในงานกาชาดจังหวัดอุบลราชธานี ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเลี้ยงไหมเอง โดยเลี้ยงในกระดิ่งโดยเฉพาะหน้าแล้งจะเก็บตัวไหมไว้ทำพันธุ์ และเก็บพันธุ์ไว้เรียกพี่ (ผีเสื้อ)

กลุ่มทอผ้าฝ้าย สมาชิกในกลุ่ม 30 คน มีคณะกรรมการบริหารงานดังนี้

1. นางวงเดือน	หลงชิน	ประธาน
2. นางบุญชู	สาสุพรรณ	รองประธานกรรมการ
3. นางจรรณา	ท้าวหล่อน	เลขานุการ
4. นางบัวศรี	สุริวง	เหรัญญิก
5. นางอรวรรณ	พรรณท้าว	ประชาสัมพันธ์
6. นางประงา	วิสาร	ประชาสัมพันธ์
7. นางทองพูน	สุยะลา	ที่ปรึกษา

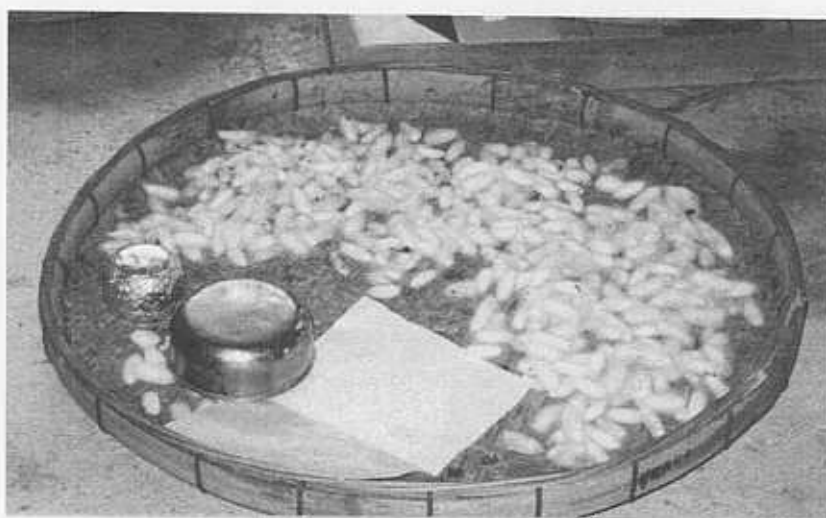
ลายผ้าไหมของชาวบ้านลาดสมดี

1. หมี่ซ้อ	2. หมี่ขาเป็ย
3. หมี่นักจับหว้าน	4. หมี่นักจับวง
5. หมี่คมเจ็ด	6. หมี่คมเก้า
7. ลายตะพาน	8. ลายเมงมูม
9. ลายเมงกะเบือ	10. ลายฟ้าทะลายโจร
11. ลายขอพระเทพ	12. หมี่ดอกผักแว่น
13. ลายสร้อยดอกหมาก	14. ลายนางแมวป่า
15. ลายกาบบัว	16. ลายกาบบัวยกดอก

รวมภาพกิจกรรม : กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านลาดสมดี

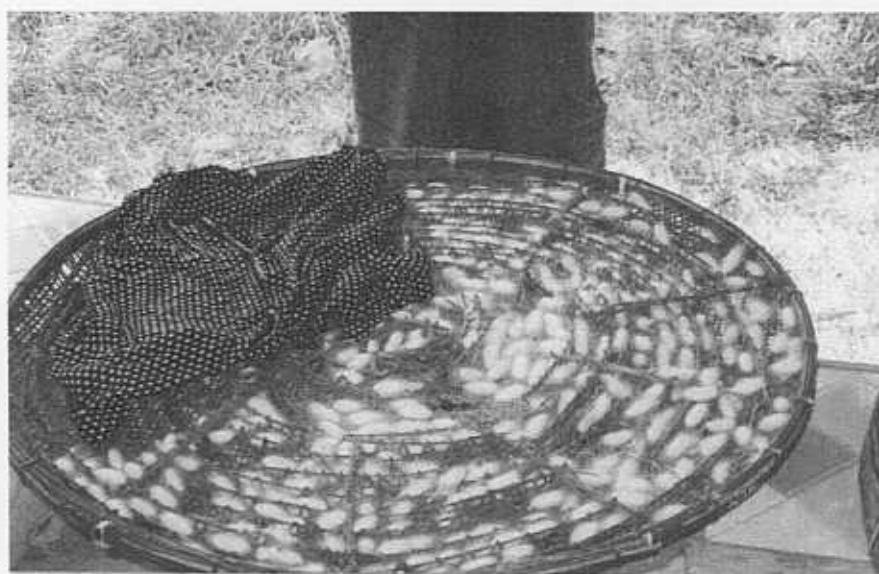
ภาพ 48 : ชาวบ้านลาดสมดีเลี้ยงไหมเองเพื่อใช้ในการทอผ้าไหม

ภาพ 49 : รังไหมที่กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านลาดสมดีเลี้ยงเอง

ภาพ 50 : ตัวไหมที่เลี้ยงเอง

ภาพ 51 : รังไหมที่ใส่ในจ่อเพื่อให้ตัวไหมชักใย

ภาพ 52 : กลุ่มสตรีบ้านลาดสมคี่ กำลังมัดลายมัดหมี่

ภาพ 53 : กลุ่มสตรีบ้านลาดสมคี่ กำลังทอผ้า

กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านโนนสว่าง มีสมาชิกทั้งหมด 78 คน ชาวบ้านโนนสว่าง มีอาชีพหลักคือ ทำนา และอาชีพทอผ้าไหม เป็นอาชีพรอง ซึ่งคนในหมู่บ้านจะทอผ้า และมีบางส่วนที่ไม่ได้เข้ากลุ่มทอโดยการจัดทำเองในแต่ละบ้าน มีการรวมกันตั้งแต่ปี 2529 กลุ่มผ้าไหมบ้านโนนสว่างมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ดังนี้

1. นางบุญเยี่ยม	ไทยสะเทือน	ประธาน
2. นางรำไพ	วันนา	รองประธาน
3. นางรำไย	การีวัฒน์	เหรัญญิก
4. นางสุวรรณา	บุญมัน	เลขานุการ
5. นางหนูเพ็ญ	โคตรขาว	ฝ่ายการตลาด
6. นางวิไล	แน่นอุดร	ประชาสัมพันธ์
7. นางคำมี	วงศ์สุข	ประชาสัมพันธ์

ที่ปรึกษา

1. นางหนูแยม	เข้มเพชร
2. นางไพบูลย์	รวยทรัพย์
3. นายสวน	โคตรขาว
4. อาจารย์สมพงษ์	ไทยสะเทือน

คณะกรรมการบริหารกลุ่มมีการเลือกกรรมการบริหารงานทุกปี โดยที่กรรมการคนเก่าสามารถอยู่ต่อได้ หากมีการถูกเลือกอีก และมีศูนย์รวมในการทอผ้าทุกวัน โดยศูนย์รวมจะมี 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มที่ 2 กลุ่มทอผ้าฝ้าย มีการประชุมกลุ่มเดือนละ 1 ครั้ง ประชุมใหญ่ปีละ 1 ครั้ง หรืออาจมากกว่า 1 ครั้งก็ได้

เครื่องมือในการทอผ้ากลุ่มชาวบ้านโนนสว่าง

ในกลุ่มมีเครื่องทอผ้า จำนวน 12 หลัง มีการดำเนินงานโดยมาจัดทำรวมกันที่ศูนย์ และบ้านแต่ละบ้านมีก็เพื่อทอผ้าแล้วนำผ้าที่ทอได้มารวมไว้ที่เดียวกัน ไหมที่ได้ส่วนมากจะซื้อมากกว่าการเลี้ยง ถ้ามีการเลี้ยงจะเลี้ยงรวมกลุ่มที่ศูนย์ ส่วนมากจะเลี้ยงหน้าฝน เนื่องจากใบหม่อนจะมีมาก เริ่มเลี้ยงประมาณปลายเดือนพฤษภาคม และในปี พ.ศ 2546 ทางหมู่บ้านมีโครงการปลูกหม่อนเพิ่มขึ้นประมาณ 10 ไร่ เพื่อไว้สำหรับเลี้ยงไหม

ลายผ้าที่นิยมของกลุ่มบ้านโนนสว่าง

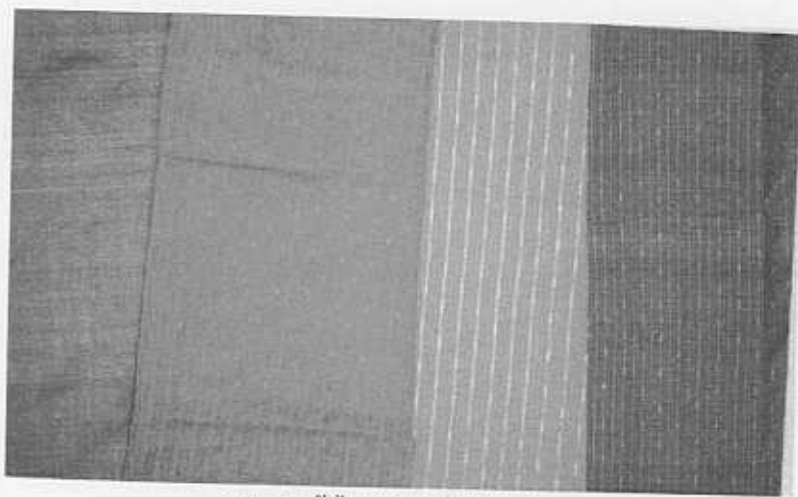
1. ลายกาบบัว (แบบธรรมดา และกาบบัวยกดอก)	2. ลายมัดหมี่
3. ลายขิด	4. ลายมัดหมี่ข้อ
5. ลายปักจับ	6. ลายห้าคน

7. ลายคมเจ็ด
9. ลายหมี่ลือรถ
11. ลายสร้อยดอกหมาก
13. ลายผีเสื้อ
15. ลายหงส์
17. ลายหอยขจร
19. ลายเชิงเทียน
8. ลายคมเก้า
10. ลายเกล็ดปลาแดง
12. ลายเข็มขัด
14. ลายพญานาค
16. ลายนกยูงรำแพน
18. ลายขอพระเทพ
20. ลายหมี่หน้าด่าง

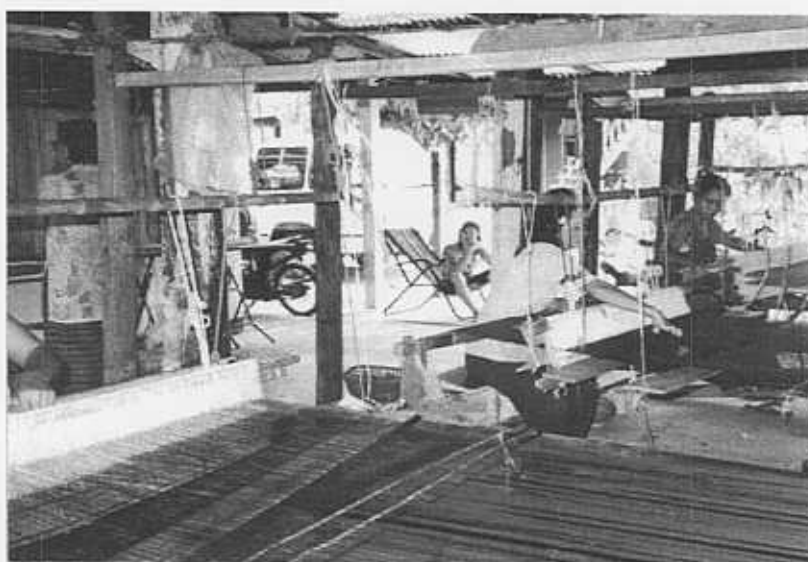
รวมภาพกิจกรรมการทอผ้าไหมของกลุ่มสตรีบ้านโนนสว่าง
อำเภอภูพาน จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ 54 : กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านโนนสว่าง

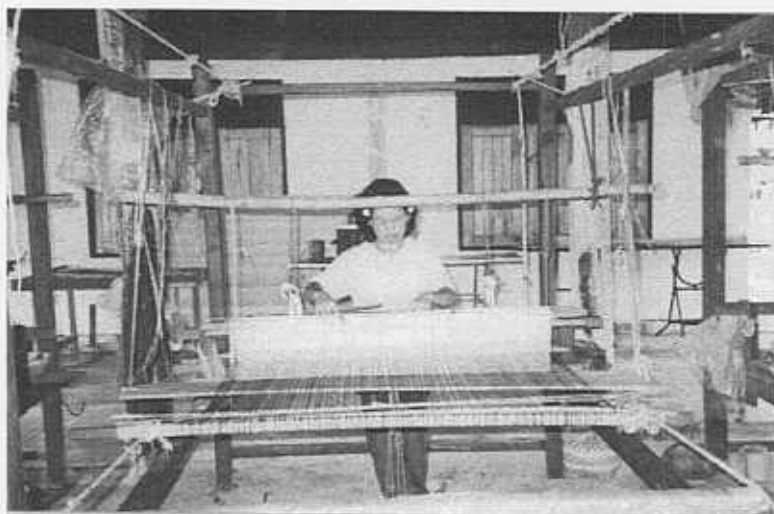
ภาพ 55 : ผ้าไหมลายกนก บ้านโนนสว่าง

ภาพ 56 : กลุ่มสตรีบ้านโนนสว่างกำลังทอผ้าไหม

ภาพ 57 : กลุ่มสตรีบ้านโนนสว่างกำลังทอผ้าไหม

ภาพ 58 : กลุ่มสตรีบ้านโนนสว่างกำลังทอผ้าไหม

ภาพ 59 : กลุ่มสตรีบ้านโนนสว่างกำลังทอผ้าไหม

กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านสร้างถ่อ เป็นหมู่บ้านห่างจากตัวเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 25 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพหลัก คือการทำนา และอาชีพเสริม คือการทอผ้าไหม บ้านสร้างถ่อประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1,2,15 รวมประมาณ 500 หลังคาเรือน ซึ่งมีประมาณ 100 หลังคาเรือนที่ทอผ้าไหม และมีกลุ่มสมาชิกเข้าร่วมโครงการ กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านสร้างถ่อ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีสมาชิกปัจจุบันประมาณ 60 คน ซึ่งกลุ่มสมาชิกเริ่มแรกมี 17 คน เริ่มก่อตั้งกลุ่มสมาชิกเมื่อปี 2536 ซึ่งในหมู่บ้านเก่าก่อนจะเลี้ยงไหมเอง ปัจจุบันจะสั่งซื้อจากบริษัทที่เลี้ยงไหมได้แก่ บริษัทก้านันจุน โดยเรียกไหมจุนเป็นไหมข้างขึ้น (ทางเคียว) เอาไหมที่เลี้ยงเองมาเป็นไหมต่ำ (ทางพุ่ง)

กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ มีสมาชิกที่เป็นคณะทำงานทั้งหมด ดังนี้

1. นางประกอบกิจ ฝอยทอง	ประธาน
2. นางวิมลลา แววศรี	รองประธาน
3. นางอัมพร ครองฤทธิ์	เหรัญญิก
4. นางสาวรอง ภัญญาชาติ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
5. นางประกิต มุ่งหมาย	ปฏิคม
6. นางบังอร สายแสง	เลขานุการ
7. นางประพิศ วรคำ	ประชาสัมพันธ์
8. นางคำหม่อน ครองฤทธิ์	กรรมการ
9. นางอุทัยวรรณ วรคำ	กรรมการ

กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ ได้รับเงินทุนจากอาเซียน โดยการสนับสนุนพัฒนาชุมชนเป็นเงินยืมปีต่อปี ต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบล สนับสนุนปีละ 5,000 บาท และส่งคืนอาเซียนปีแรก 20,000 บาท และ 60,000 บาท 80,000 บาท เอามาใช้ในกลุ่มโดย ให้สมาชิกยืมร้อยละ 1 บาท/ปี สะสมเงินดอกเบี้ยมาหมุนเวียน

ลายผ้าไหมที่ชาวบ้านสร้างถ่อนิยมทอ มีดังนี้

1. ลายหมี่กระจับ	2. ลายหมี่คมห้า
3. ลายหมี่ขี้ผึ้ง	4. ลายหมี่ข้อ
5. ลายผ้ากาบบัว	6. ลายกาบบัวดอกหม่อน
7. ลายผ้ากาบบัวยกดอก	8. ลายลูกแก้ว (ปักหวายน้อย)
9. ลายเกล็ดเต่า	10. โสร่งไหม (ผู้ชาย)

ราคาของผ้ามีหลายราคา ประมาณ 350 บาท - 400 บาท เป็นต้นไป แล้วแต่ลายผ้า

รวมภาพกิจกรรมกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านสร้างถ่อ
อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ 60 : ร้านกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ อำเภอเชียงใน

ภาพ 61 : กำลังทอผ้าจากบัวลายตุ๊กแก

ภาพ 62 : กำลังกรอไหม

ภาพ 63 : กำลังปั่นไหม

ภาพ 64 : กำลังทอผ้ากาบบัว

ภาพ 65 : กำลังทอผ้าไหมสีพื้น

ผ้าไหมบ้านปะอว ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านปะอว หมู่ที่ 3 ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จัดตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมขึ้น โดยการริเริ่มจากการฝึกอบรมการทอผ้า คัดเลือกคณะกรรมการหาสมาชิกเพิ่ม และระดมทุนซื้อวัสดุการทอผ้า จำหน่ายในนามกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านปะอว สมาชิกกลุ่มทอผ้ามีทั้งหมด 65 คน โดยมาจาก หมู่ 3, 4, 5, 6 การบริหารงานของกลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านปะอว มีการจัดเตรียมการทอผ้าและทอผ้าเองในศูนย์และในหมู่บ้าน

มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารและดำเนินการมีการจัดตั้งจากสมาชิกประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารงานดังนี้

คณะกรรมการบริหาร

1. นางเชื้อมจิต	ศุภสร	ประธาน
2. นางวิไล	ทองล้วน	รองประธาน
3. นางสาวเนียง	พวกดี	เลขานุการ
4. นางราตรี	พาชอบ	เหรัญญิก
5. นางบัลลัง	ขาวบุตร	ประชาสัมพันธ์
6. นางลำดวน	แนวจำปา	ประชาสัมพันธ์
7. นายเสวย	ทองล้วน	ประชาสัมพันธ์

คณะกรรมการฝ่ายตลาด

1. นางบุญเรือน	ปทุมมาศ
2. นางดวงมาลา	เดชผล
3. นางสาวบุรณ์	ทองล้วน

ลายผ้าไหมที่ขึ้นชื่อบ้านปะอว

1. ผ้าไหมมัดหมี่	2. ผ้าลายลูกแก้ว
3. ผ้าไหมพื้นเรียบ	4. ผ้ากาบบัว

นอกจากนี้ยังมี ผ้าฝ้าย ผ้าขาวม้า

รวมภาพกิจกรรมชาวบ้านบ้านปะอาว
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ 66 : กำลังปั่นไหมจากอ้อยไปใส่โบก

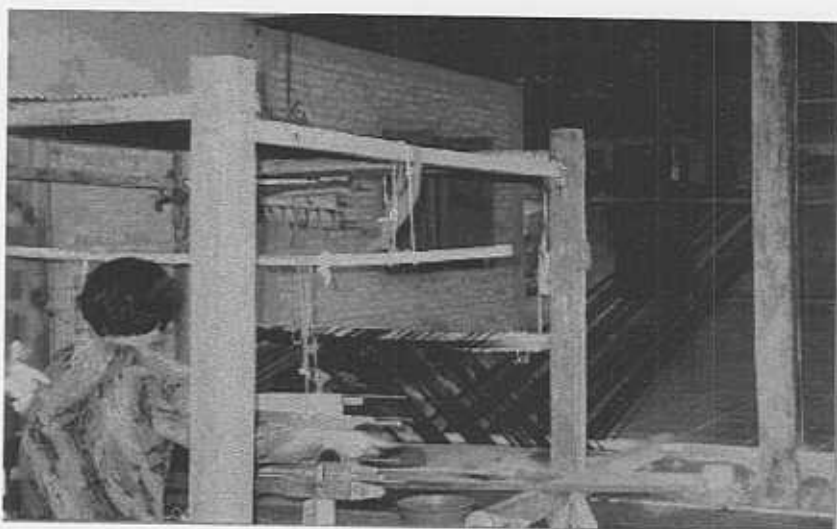
ภาพ 67 : กำลังเข็นหรือปั่นไหมจากโบกไปใส่หลอด

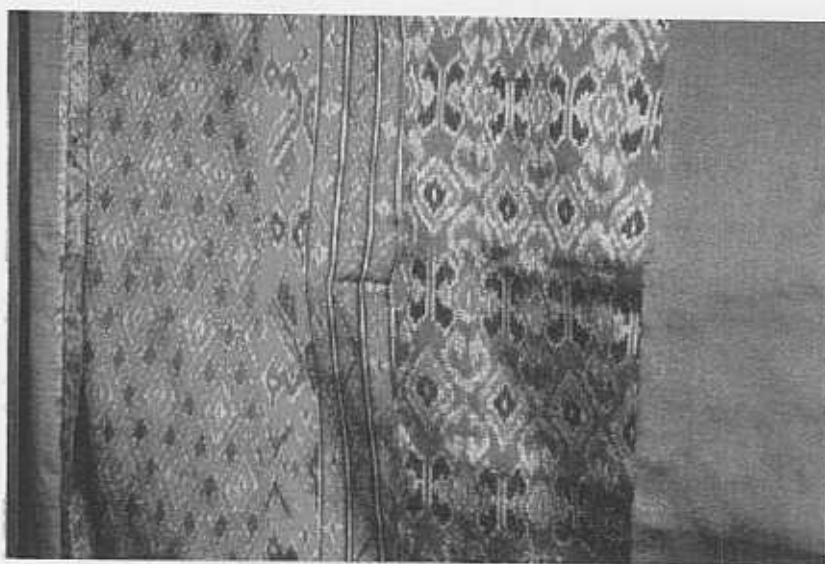
ภาพ 68 : กำลังกวักไหมจากกงมาใส่ชัก

ภาพ 69 : กำลังหมุนไหมตัวขึ้น (เส้นขึ้น)

ภาพ 70 : กำลังทอผ้าไหม

ภาพ 71 : ผ้าไหมที่ทอเสร็จแล้วจากบ้านปะอ่าว

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย
ตำบลกอกอ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย ตำบลกอกอ อำเภอลำทะเมนชัย ซึ่งอยู่ในความดูแลของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ประวัติความเป็นมา

22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ มีนาถบรมมณู หวังหลี เป็นกรรมการผู้อำนวยการบริหารการบินไทย จำกัด(มหาชน) ทูลเกล้าถวายเงินจำนวน 2,955,000 บาท เพื่อจัดตั้งโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ ซึ่งในปัจจุบันนี้มีกลุ่มอาชีพ 17 กลุ่ม ซึ่งหนึ่งในกลุ่มอาชีพนี้มีอาชีพการทอผ้าไหมรวมอยู่ด้วย ซึ่งมีสมาชิกภายในกลุ่ม 98 คน รวม 4 ตำบล คือ

1. ตำบลกอกอ
2. ตำบลสร้างถ่อ
3. ตำบลธาตุน้อย
4. ตำบลค้อทอง

และกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีสมาชิก 19 คน

การขาย มีการขายปลีก และขายส่ง

นอกจากนี้มีการรับสั่งทำ คนที่ทอผ้าจะตั้งราคาตัวเอง ประมาณเมตรละ 300 - 400 บาท ลายผ้าที่นิยมในปัจจุบัน

1. ลายผ้ากาบบัว
2. ผ้าสีพื้น

รวมภาพกิจกรรมกลุ่มสตรีทอผ้าไหม ศูนย์ศิลปาชีพ
บ้านยางน้อย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ 72 : กำลังทอผ้ากานบัว

ภาพ 73 : กำลังทอผ้ากานบัว

รวมภาพกิจกรรมการเลี้ยงไหม ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย
อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ 74 : การเลี้ยงไหม

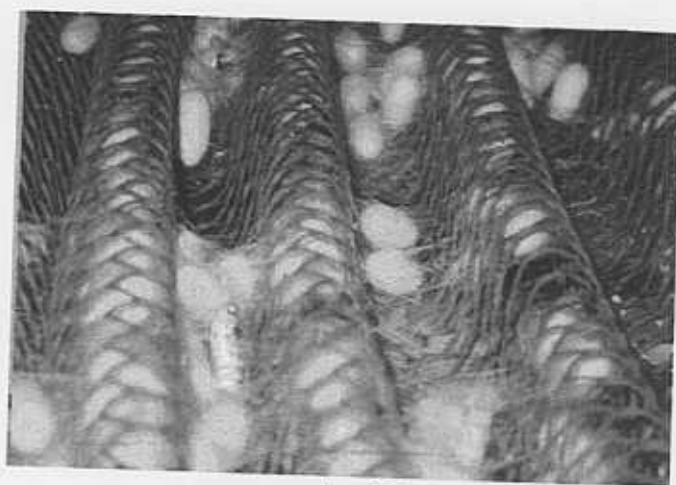
ภาพ 75 : ตัวไหมระยะ 2-3

ภาพ 76 : การให้อาหารไหม

ภาพ 77 : แยกตัวไหมเพื่อทำพันธุ์

ภาพ 78 : ไหมกำลังทำรังชักใย

บ้านคำปุ่น

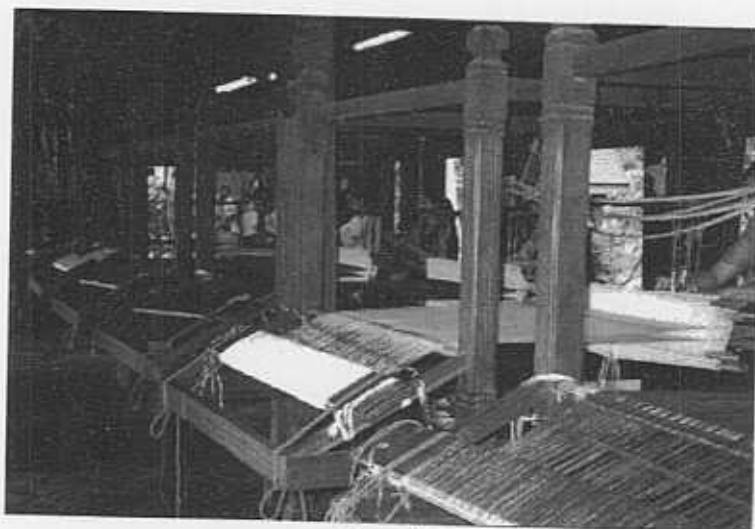
บ้านคำปุ่น เป็นแหล่งผลิตงานหัตถศิลป์ผ้าทอมือ และแหล่งอนุรักษ์ศิลปะพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่เลขที่ 331 ถนนศรีสะเกษ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นกลุ่มอาคารไม้ ในแบบสถาปัตยกรรมอีสานถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตหัตถกรรมผ้าไหมทอมือที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอุบลราชธานี

ปัจจุบันบ้านคำปุ่นมีช่างทอผ้ามากกว่า 30 คน ผลิตผ้าไหมตามขั้นตอนแบบดั้งเดิมใช้เครื่องไม้ เครื่องมือแบบโบราณโดยไม่ใช้เครื่องจักรทุ่นแรงอื่นใด เช่น การเตรียมเส้นใย ก็ใช้วิธีการตีเกลียวจากการปั่นมือด้วยใน

ผ้าทอมือที่มีชื่อเสียงของบ้านคำปุ่น คือผ้าไหมมัดหมี่ทอผสมเทคนิคจก ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตเดียวในประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีการประดิษฐ์คิดค้นผ้าไหมแบบต่างๆ เช่น ผ้าไหมมัดหมี่ทอสอดเสริมเส้นพุ่งด้วยลูกปัดแก้วหรือหินต่างๆ และเม็ดเงิน รวมทั้งผ้าทอยกทองแบบอุบลฯ นอกจากนี้ บ้านคำปุ่น ยังเป็นผู้นำในการคิดค้น "ผ้ากาบบัว" คือเป็นผ้าเอกลักษณ์ ประจำจังหวัดอุบลฯ ซึ่งกำลังได้รับความนิยมส่งเสริมให้ใช้อย่างแพร่หลาย

รวมภาพกิจกรรมบ้านคำปุ่น
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพ 79 : กำลังทอผ้า

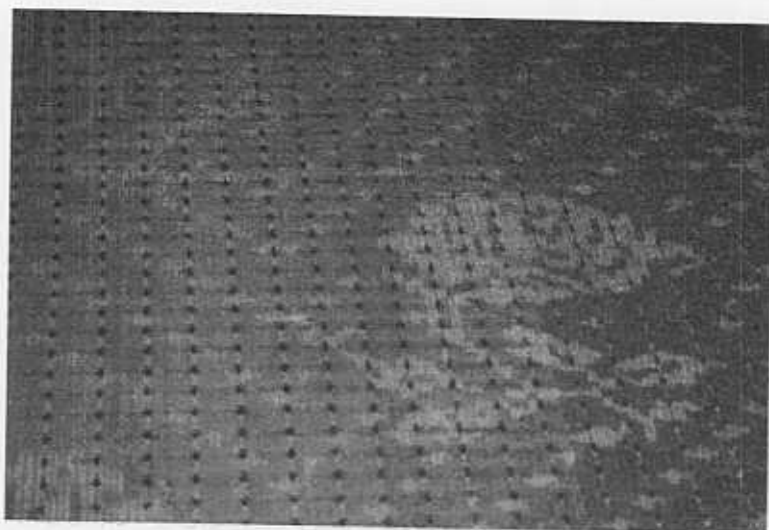
ภาพ 80 : กำลังทอผ้า

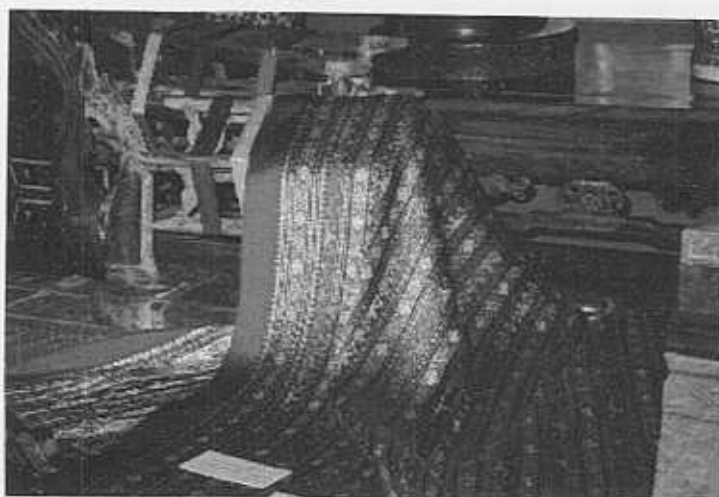
ภาพ 81 : การมัดหมี่เพื่อทำสวคล้ายผ้า

ภาพ 82 : ที่สมัยเก่าจาก บ้านคำปุ่น

ภาพ 83 : ผ้าทอลายกานบัวขคดอกกุหลาบ จากบ้านคำปุ่น

ภาพ 84 : ผ้าทอจากทองผสมงานจก ลอกเลียนจากลายโบราณ

ศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี

ศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชน ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณการก่อสร้างอาคาร และบริเวณจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 216 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี และได้รับบสนับสนุนจากกระทรวงเพิ่มเติม โดยสร้างอาคารเพื่อให้มีพื้นที่ให้กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มอาชีพของแต่ละ อบต. ในจังหวัดอุบลราชธานี สามารถนำสินค้ามาฝากขายได้ โดยคิดค่าบริการต่ำกว่าห้างร้านเอกชน เพื่อให้สินค้าขายง่าย และเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยการบริหารงานของศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชน เพื่อเป็นจุดรวมของสินค้าทุกชนิด ที่ผลิตจากกลุ่มอาชีพ และกลุ่มเกษตรกรของทุก อบต. ในจังหวัด และจังหวัดโดยรอบนำมาพัฒนาในด้านคุณภาพเน้นปลอดภัย และช่วยออกแบบรูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัย สวยงาม เพื่อเข้าสู่มาตรฐานในอนาคต และเพื่อให้เป็นศูนย์สินค้าที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ จึงได้ทำการขอจัดตั้งเป็น สหกรณ์บริการ

สถานที่ก่อสร้างได้รับความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี ให้ความอนุเคราะห์ให้ใช้สถานที่ก่อสร้าง บริเวณอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และบริเวณรอบตัวอาคารเป็นสถานที่ตั้งศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าเศรษฐกิจชุมชน เพื่อเป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของจังหวัดอุบลราชธานี ให้ประชาชนบริโภคสินค้า ที่มีคุณภาพส่งเสริมการท่องเที่ยวและให้ประชาชนร่วมคิดร่วมทำ

แนวทางการพัฒนาของศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี สหกรณ์ศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี จำกัด ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1. รวบรวมสินค้าจากกลุ่มผู้ผลิต จัดหาตลาดและจำหน่ายสินค้าพร้อมทั้งประชาสัมพันธ์สินค้าจากชุมชนให้เป็นที่รู้จัก

ขั้นตอนที่ 2. พัฒนาสหกรณ์ได้จัดอบรมส่งเสริมความรู้แก่ผู้ผลิตทั้งรูปแบบสินค้าคุณภาพ และการบรรจุหีบห่ออีกทั้งยังได้บริการข้อมูลความรู้ทางด้านวิชาการ จัดหาวัตถุดิบเพื่อบริการแก่กลุ่มสมาชิกต่างๆ เพื่อเป็นการลดต้นทุนรวมกันซื้อ

ขั้นตอนที่ 3. มุ่งสู่สากล สินค้าที่ผลิตโดยชุมชนต่างๆ จะได้รับมาตรฐานทางการค้าและมุ่งสู่ตลาดการค้าโลกการส่งออกและการเปิดตลาดทาง Internet เพื่อขยายและนำเสนอสินค้าท้องถิ่นสู่ความเป็นสากล

ศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี มีแนวปฏิบัติในการขายโดยจัดระบบการขายในรูปแบบทันสมัย มีการบริการที่ฉับไวด้วยรอยยิ้ม และความพึงพอใจของลูกค้าเป็นอันดับหนึ่ง สหกรณ์ได้จัดหมวดหมู่สินค้าแบ่งประเภทสินค้า และการนำเสนอสินค้าใหม่ในลักษณะการจัดตกแต่งเป็นพิเศษ และสินค้าที่มีชื่อของจังหวัดอีกชิ้นหนึ่งได้แก่ ผ้าไหม ซึ่งทางศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี มีให้บริการแก่ผู้สนใจทั่วไปและสำหรับแขกผู้มาเยือนจากที่อื่น ซึ่งขายในราคาขอมเหา โดยจะเน้น ผ้าไหมลายกาบบัว ผ้าไหมลายกาบบัวยกดอกเป็นส่วนใหญ่และยังมีลายอื่นๆอีกมากมาย

นายอนุชา อัครพิพัฒน์กุล ผู้จัดการ ศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี

รวมภาพผ้าไหมจากศูนย์เศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

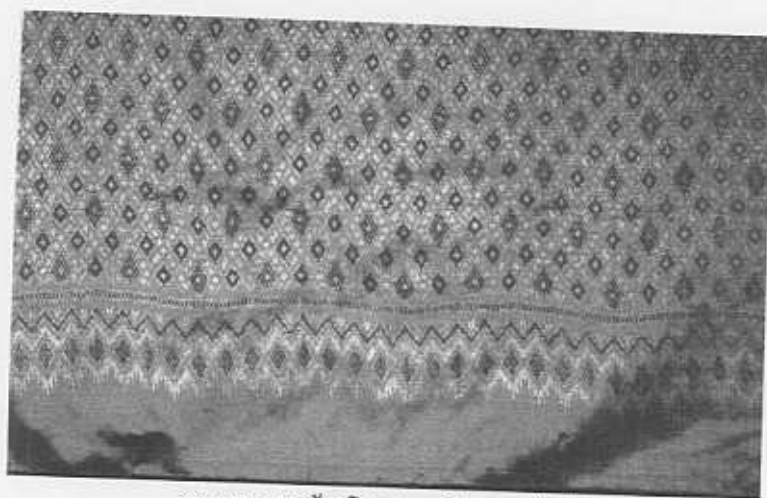
ภาพ 85 : ผ้าไหมจากศูนย์เศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี

ภาพ 86 : ผ้าไหมจากศูนย์เศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี

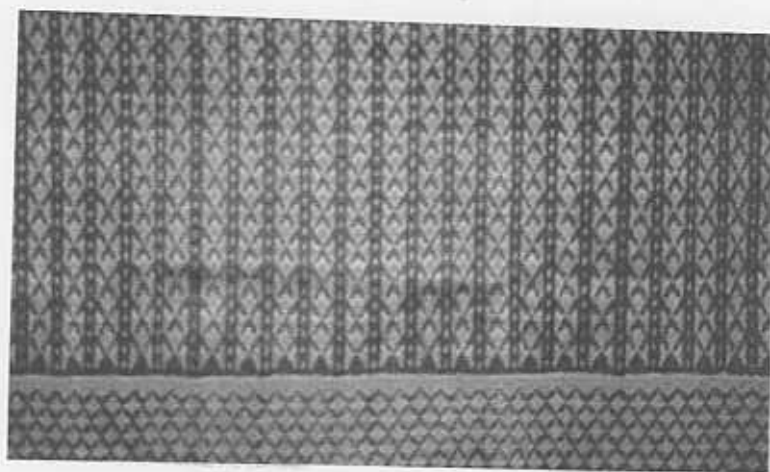
ลายผ้าไหมในจังหวัดอุบลราชธานี

1. ลายหมี่ดาวด้อมเดือน

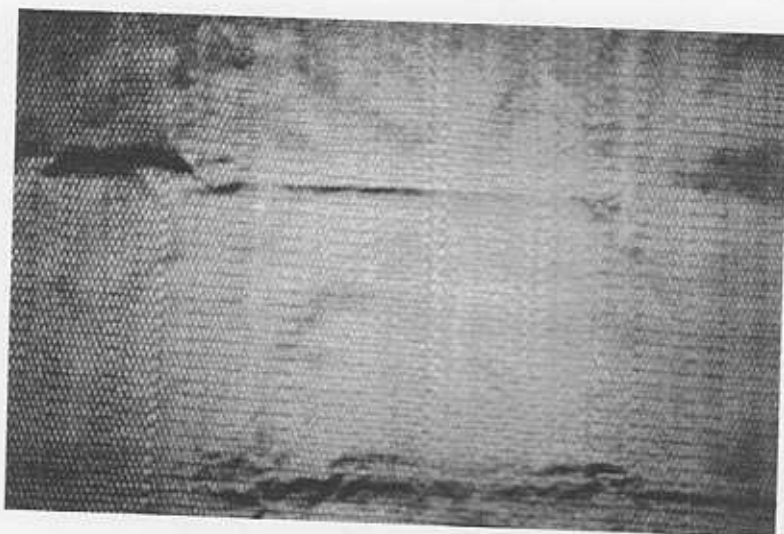
ภาพ 87 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูคข้าวเงิน

2. ลายหมี่ซ้อในตัว

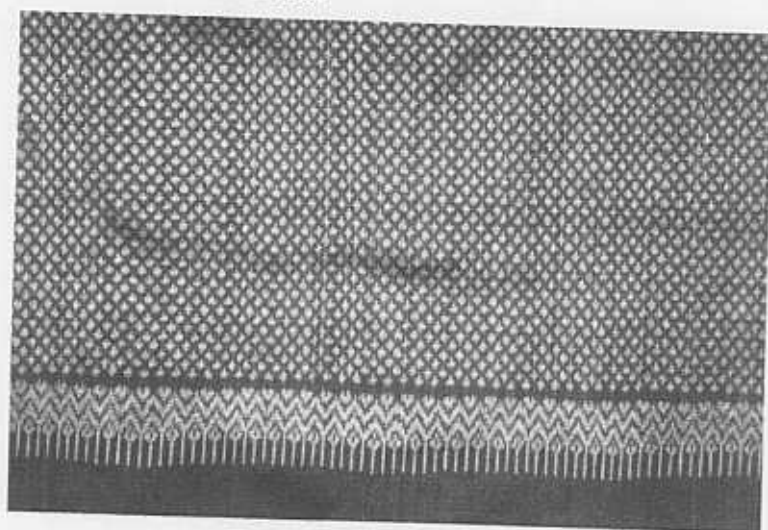
ภาพ 88 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูคข้าวเงิน

3. ถายหมี่เข้มขัด

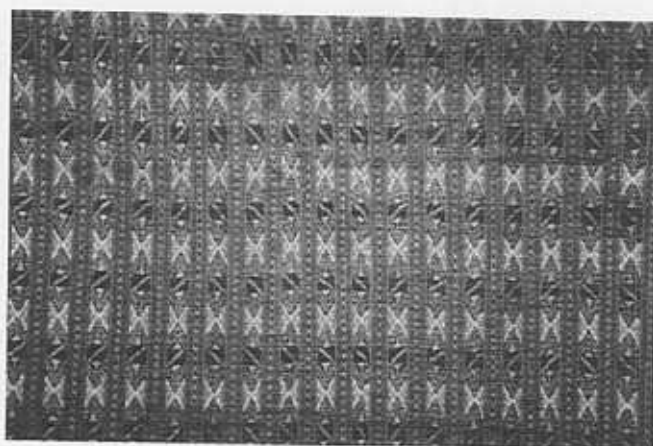
ภาพ 89 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูพาน

4. ถายกระจัดหว่าน

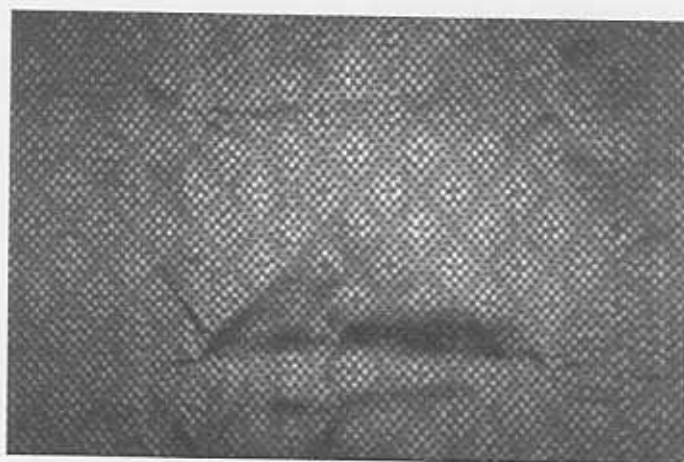
ภาพ 90 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูพาน

5. ลายหมีขาเป็ด

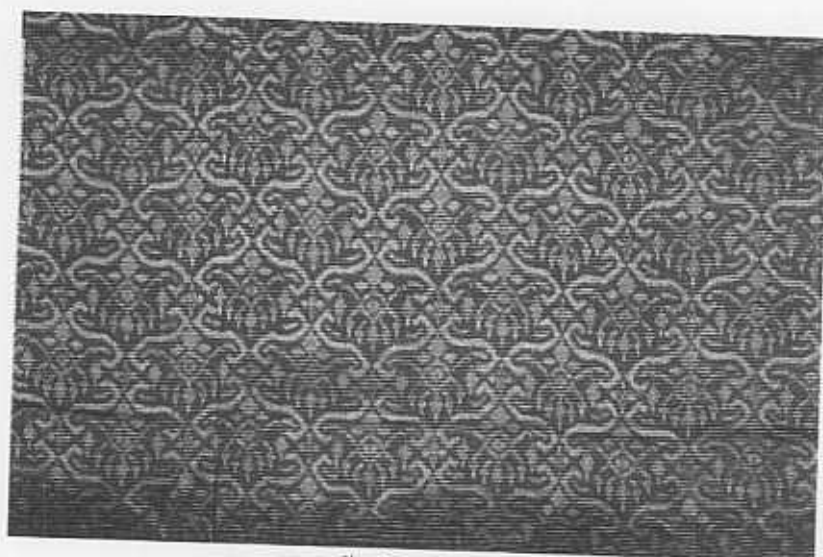
ภาพ 91 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูค้ำวุ่น

6. ลายโป่งเป้ง

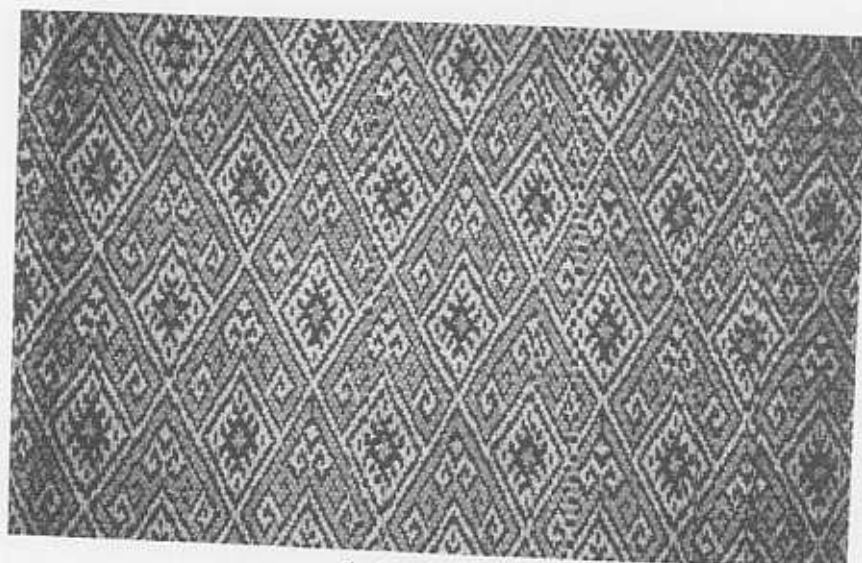
ภาพ 92 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูค้ำวุ่น

7. ลายเซิงเทียน

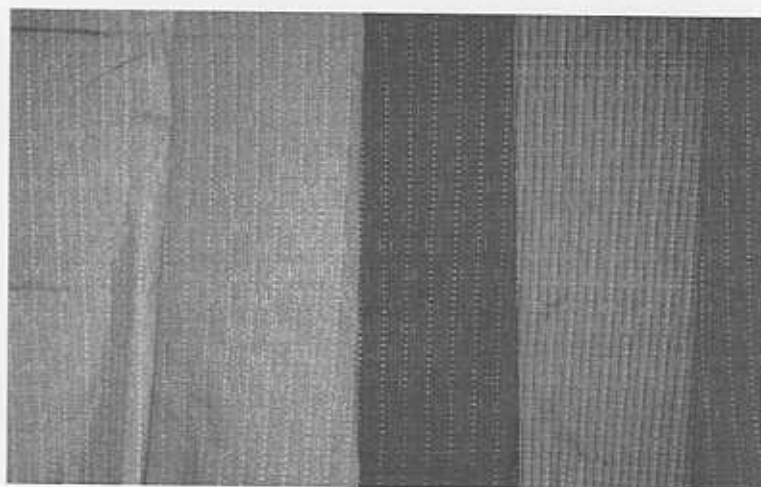
ภาพ 93 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูผามาศ

8. ลายข้อกระบุง

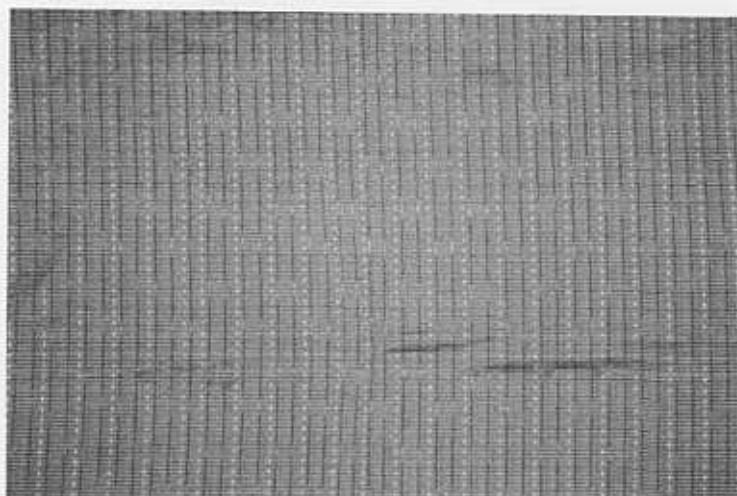
ภาพ 94 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูผามาศ

9. ลายกานบัวยกดอกชนิดสีต่าง ๆ

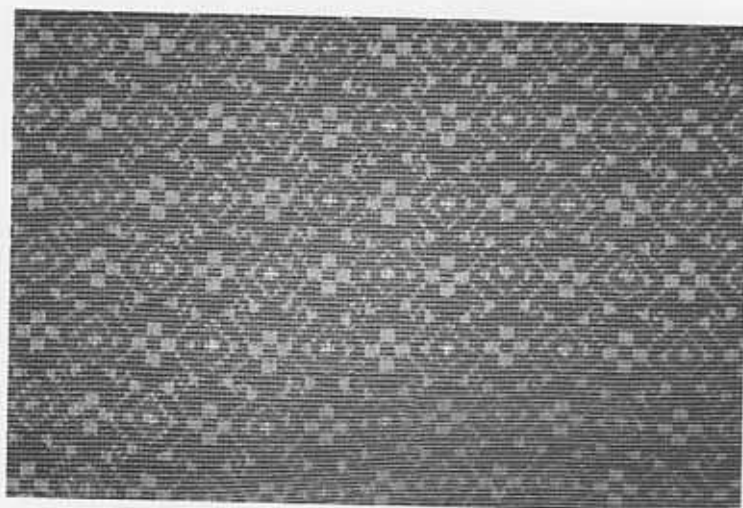
ภาพ 95 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น

10. ลายกานบัวยกดอก

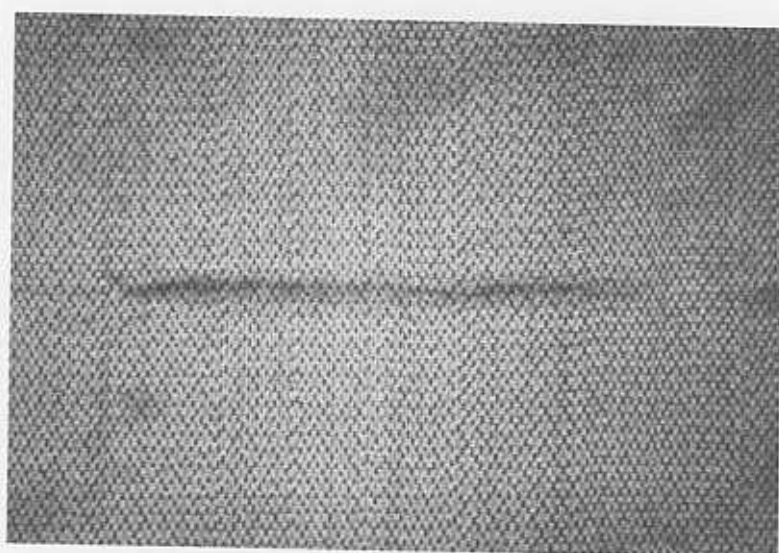
ภาพ 96 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น

11. ลายดอกผักแว่น

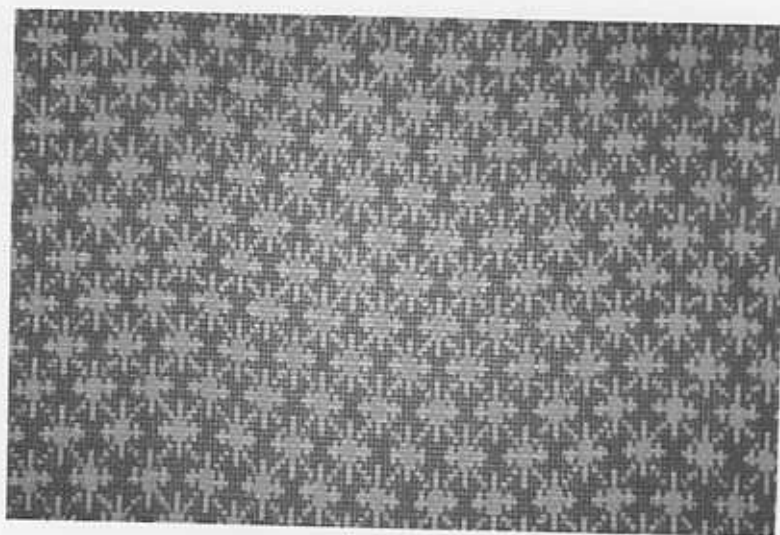
ภาพ 97 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูคิ้ว จังหวัดขอนแก่น

12. ลายเมล็ดข้าวสาร

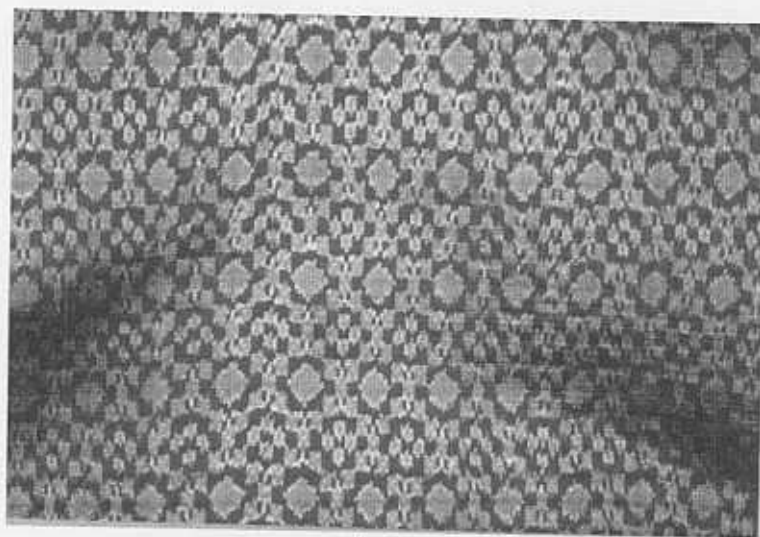
ภาพ 98 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูคิ้ว จังหวัดขอนแก่น

13. ลายแมงป่อง

ภาพ 99 : จากบ้าน โนนสว่าง อำเภอภูคชัวปุ่น

14. ลายลวดหนาม

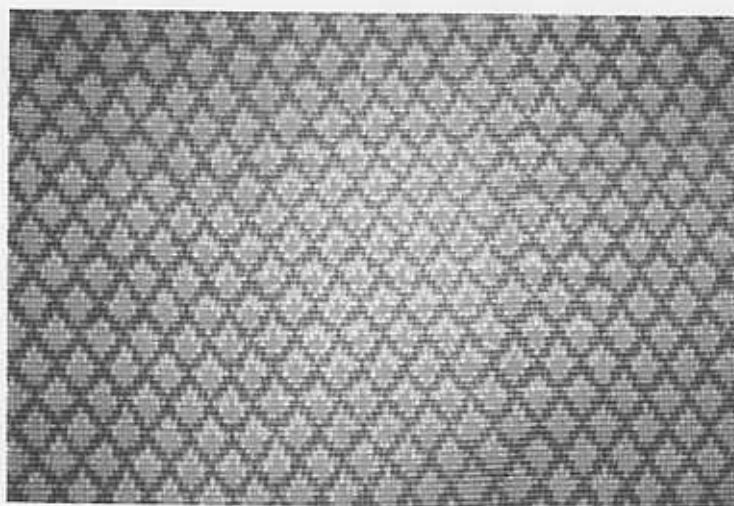
ภาพ 100 : จากบ้าน โนนสว่าง อำเภอภูคชัวปุ่น

15. ถายสมอ

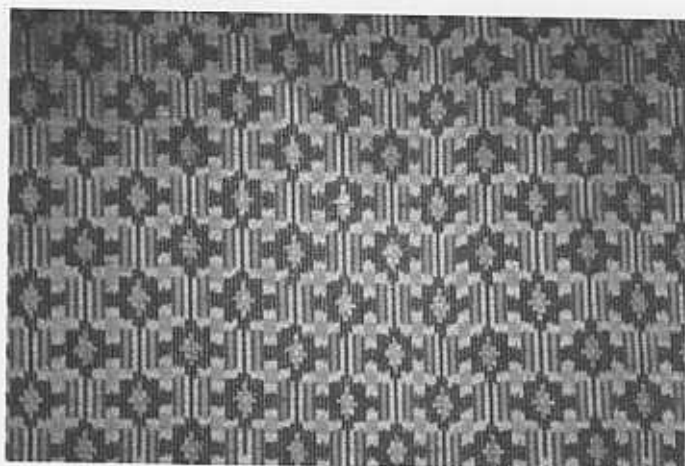
ภาพ 101 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูค้ำข้าวเป็น

16. ถายสร้อยดอกหมาก

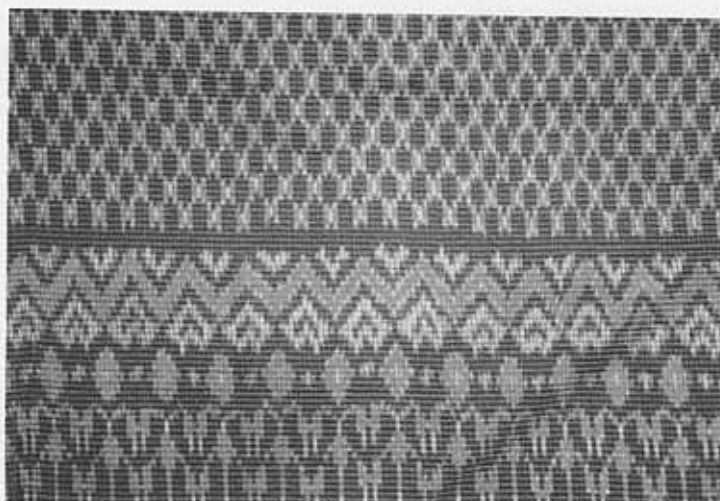
ภาพ 102 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูค้ำข้าวเป็น

17. ลายหน้าตาน้อย

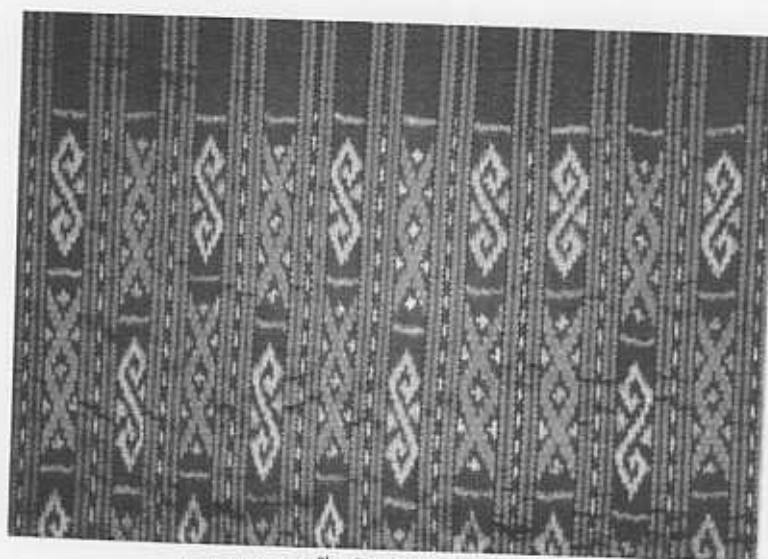
ภาพ 103 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูพาน

18. ลายหมี่กระจับหม่อง

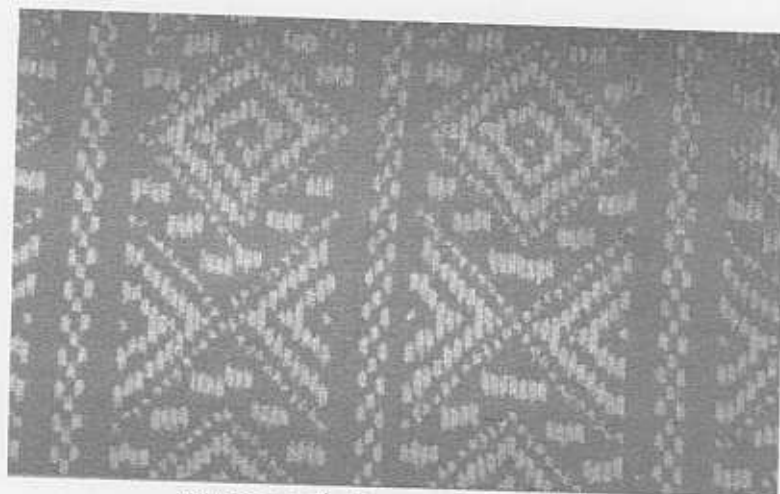
ภาพ 104 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอภูพาน

19. ลายหมี่ซ้อตะซ้อ

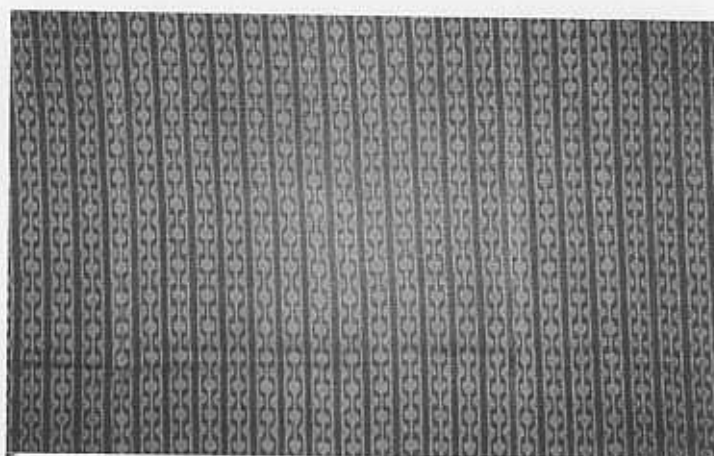
ภาพ 105 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น

20. ลายหมี่ประยุกต์

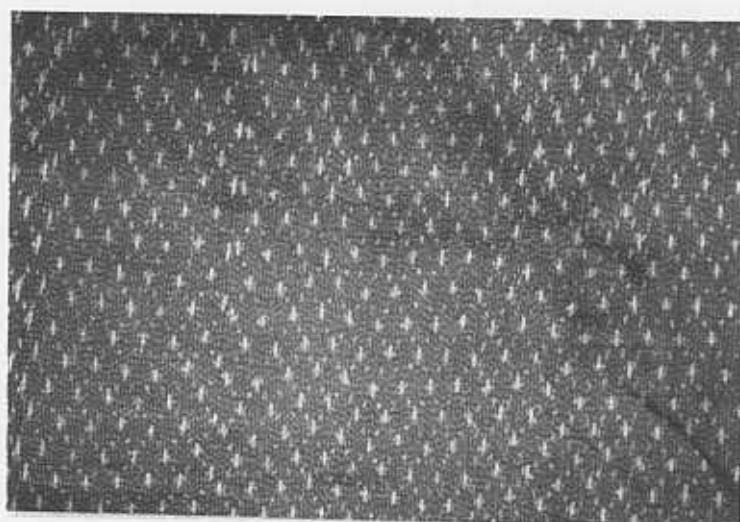
ภาพ 106 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น

21. ลายหมีลายกระจัด (ลายโบราณ)

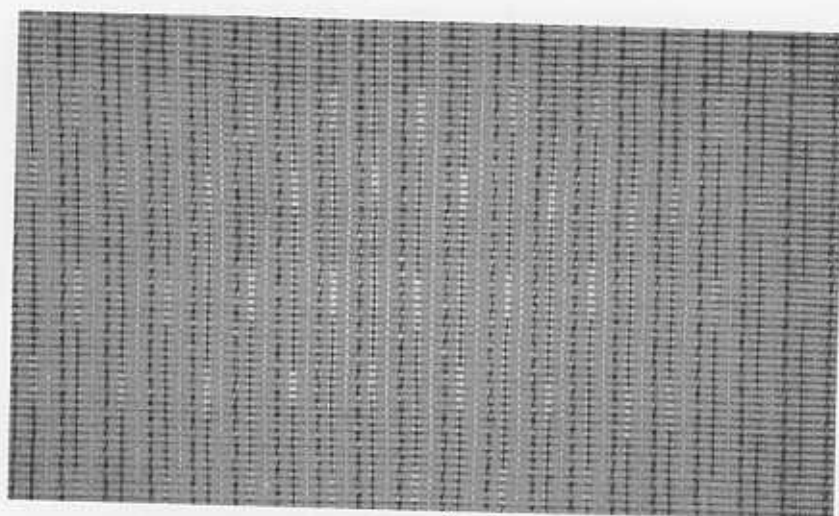
ภาพ 107 : จากบ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น

22. ลายหมากกระจัดหว่าน

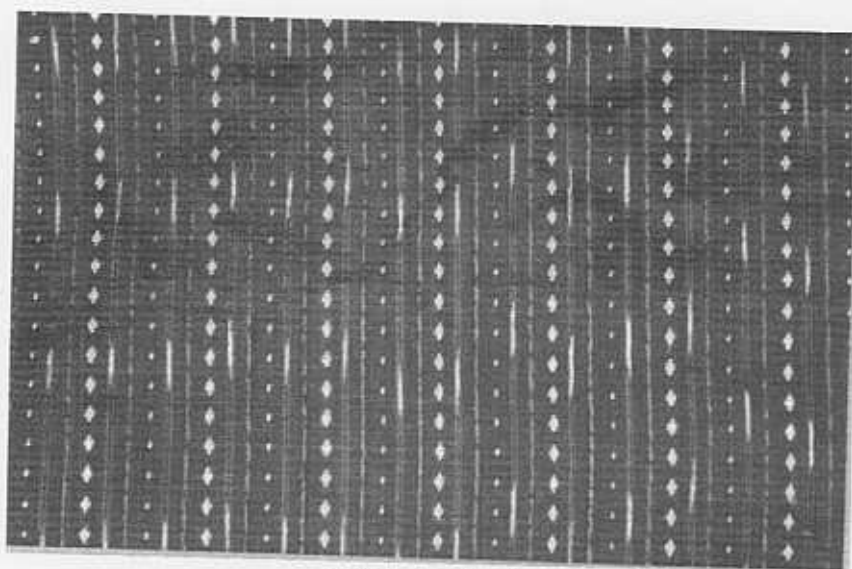
ภาพ 108 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

23. ลายกาบบัว

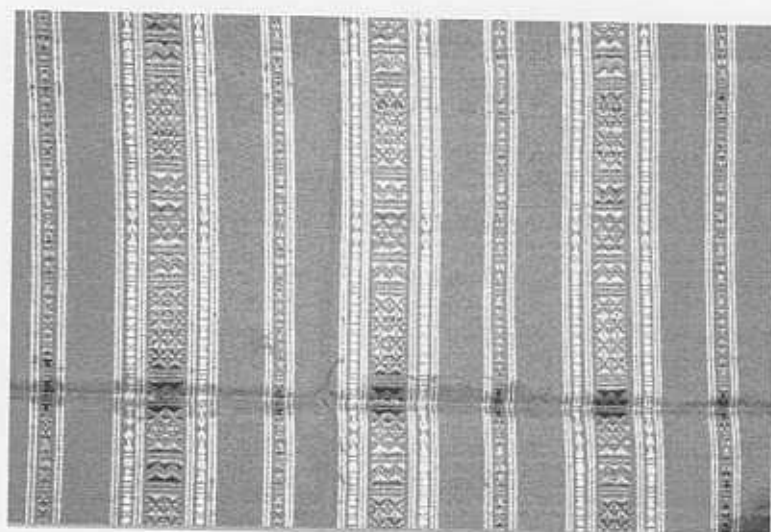
ภาพ 109 : จากบ้านปะอว อำเภอเมือง

24. ลายกาบบัวยกดอก

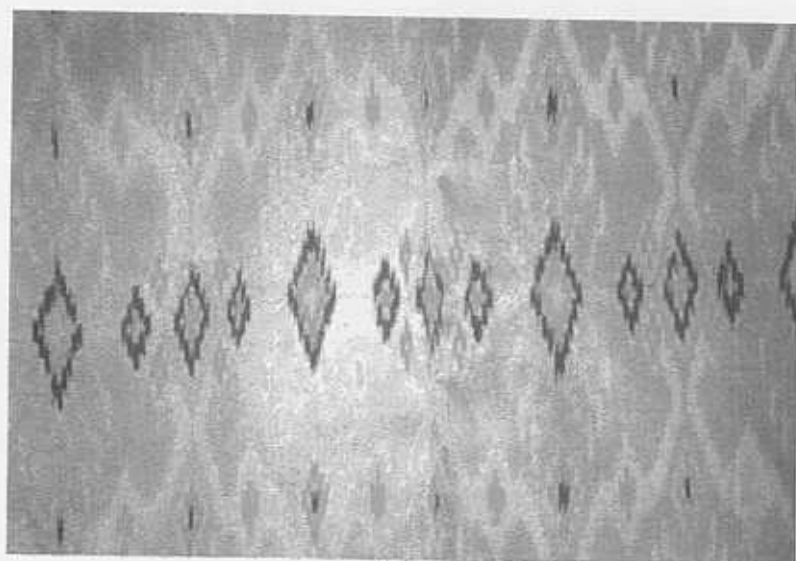
ภาพ 110 : จากบ้านปะอว อำเภอเมือง

25. ลายซิด

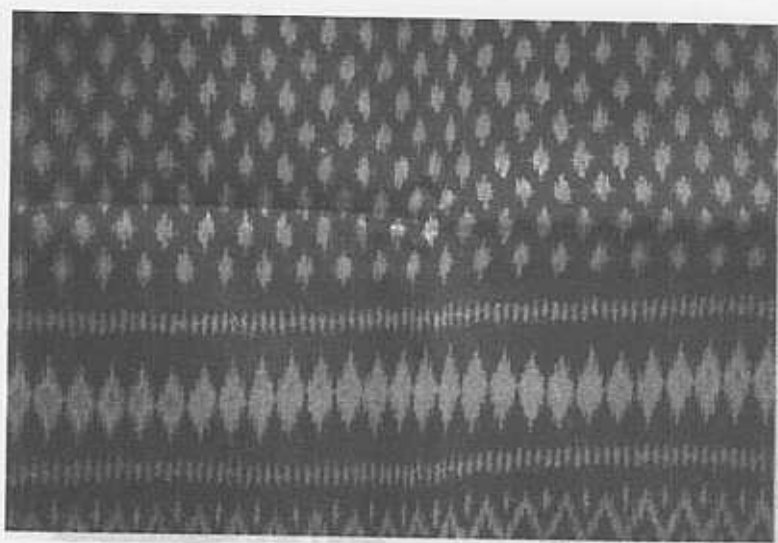
ภาพ 111 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

26. ลายคมเจ็ดหวาน

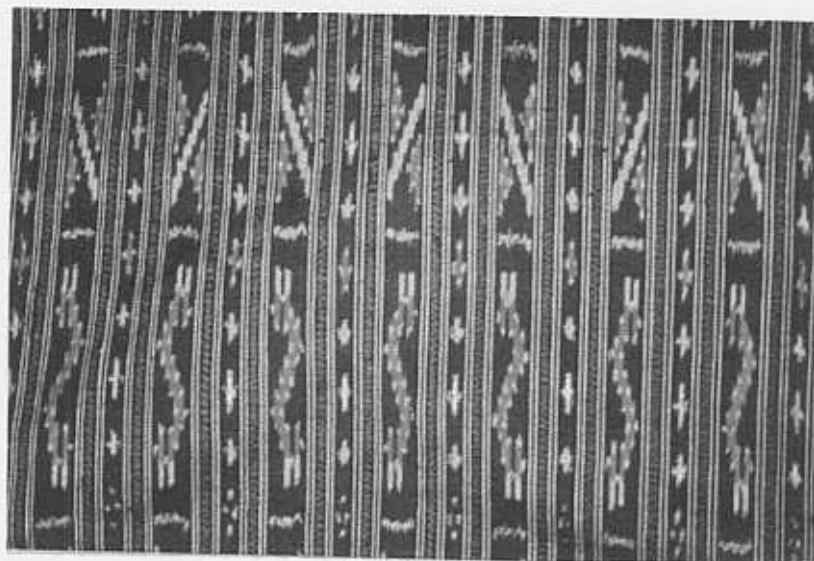
ภาพ 112 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

27. ลายคมห้า (หวาน)

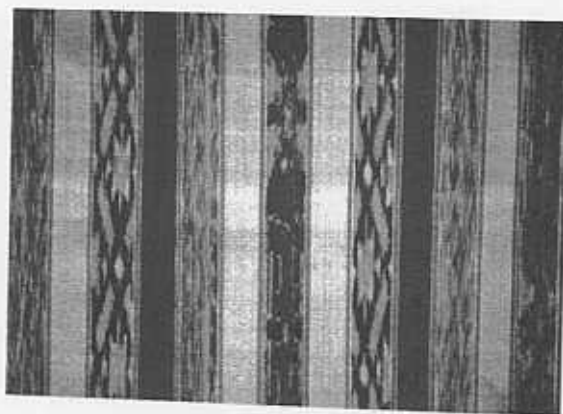
ภาพ 113 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

28. ลายนากน้อย (เสียว)

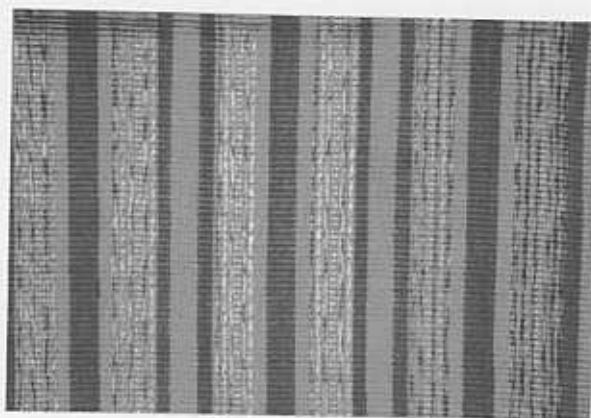

ภาพ 114 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

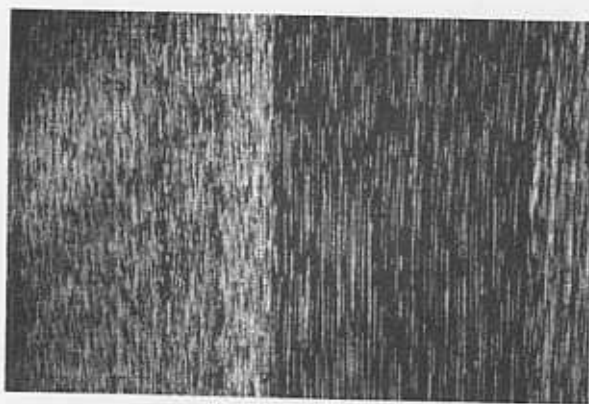
29. ลายน้ำไหล

ภาพ 115 : จากบ้านปะอาว

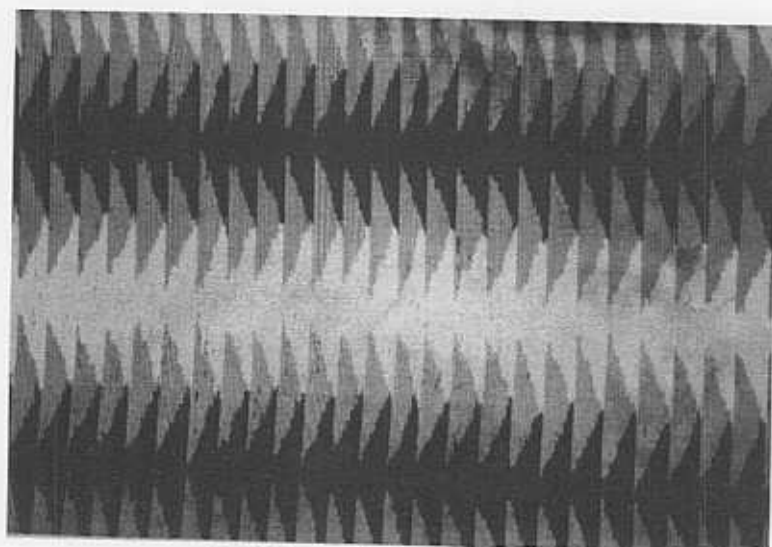

ภาพ 116 : จากบ้านปะอาว

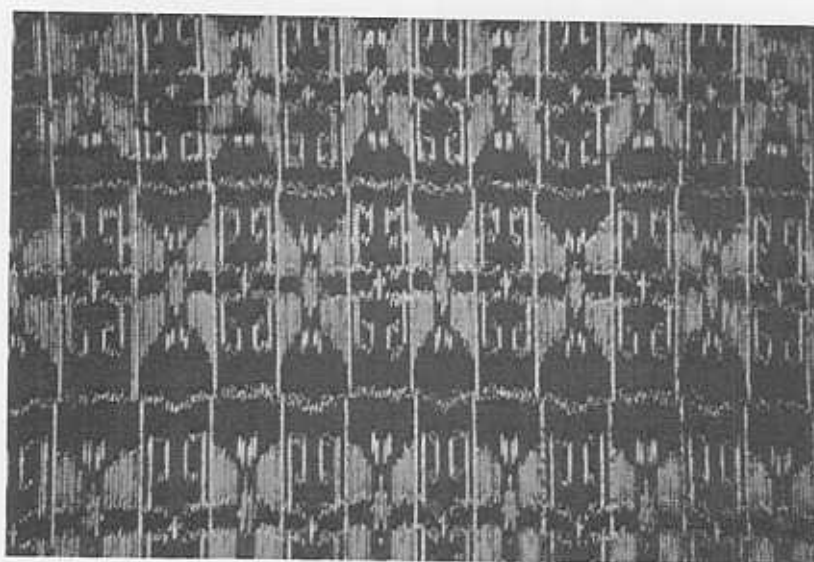
ภาพ 117 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

30. ลายประยุกต์

ภาพ 118 : จากบ้านปะฮาว อำเภอเมือง

31. ลายผีเสื้อ

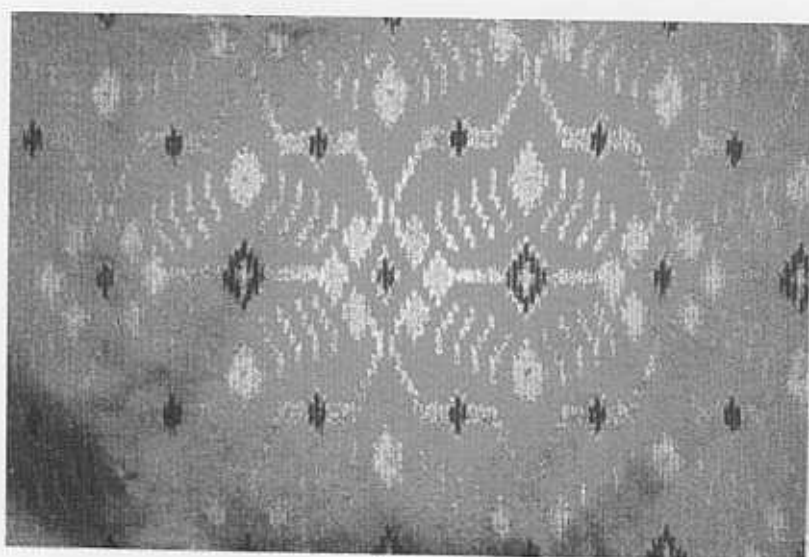
ภาพ 119 : จากบ้านปะฮาว อำเภอเมือง

32. ลายพญานาค

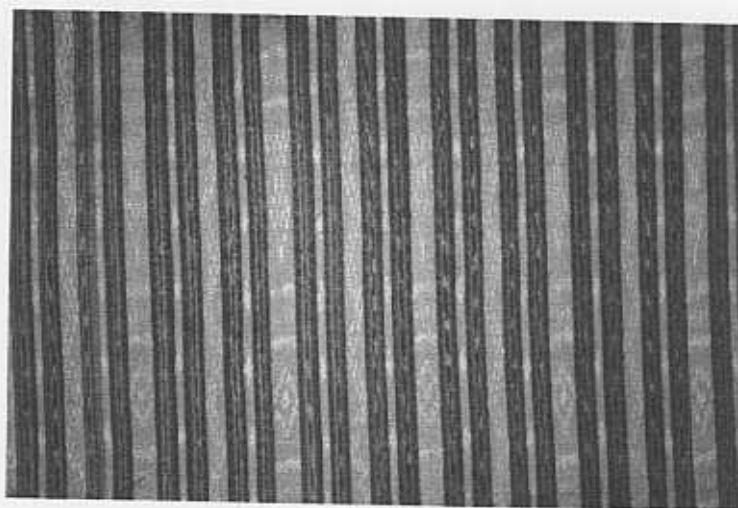
ภาพ 120 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

33. ลายเมฆงูม

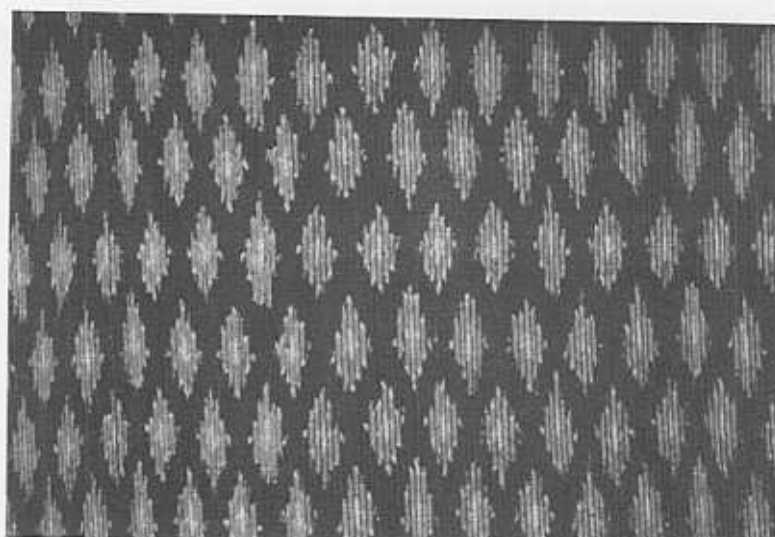
ภาพ 121 : จากบ้านปะอาว อำเภอเมือง

34. ลายหอประสาท

ภาพ 122 : จากบ้านปะอว อำเภอมือง

35. ลายกระจัด

ภาพ 123 : จากบ้านปะอว อำเภอมือง

วิธีปฏิบัติในการรักษาผ้าไหม

ผ้าไหมไทยเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้ นอกจากนั้นผ้าไหมยังมีราคาแพง การตัดเย็บ การซัก รีด และการเก็บรักษานั้นมีความยุ่งยากและต้องระมัดระวัง เพื่อจะรักษาให้สวยงาม และใช้ได้ทนนานอยู่เสมอ ดังนั้นจึงต้องรู้จักเทคนิคในการรักษาที่ถูกต้องในขั้นตอนของการปฏิบัติรักษาผ้าไหม ให้คงทน และสวยงามอยู่เสมอ ดังนี้

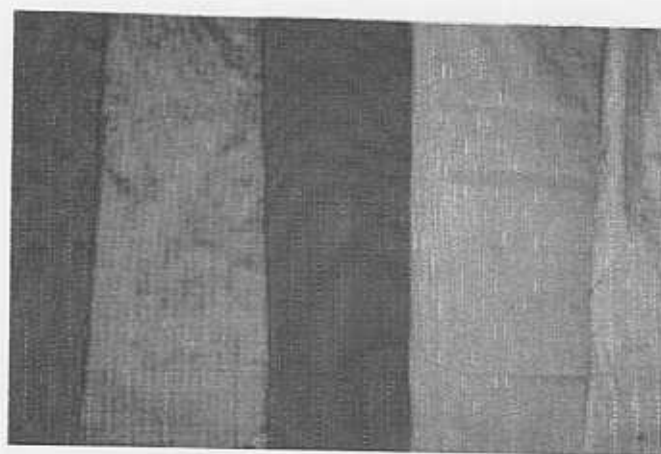
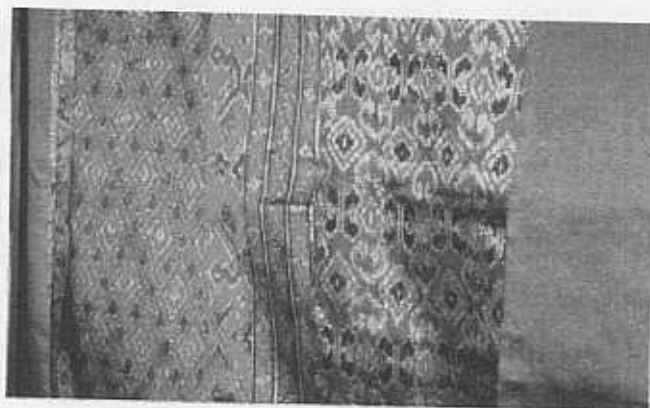
1. การตัดเย็บ ขั้นแรกให้แช่ผ้าไหมลงในน้ำร้อน เพื่อขจัดสีที่หลงเหลือติดอยู่ หรือสีที่เกาะไม่ทนให้ออก นอกจากนี้แล้วยังทำให้มีความงามเป็นประกายดีขึ้น หลังจากนั้นรีดผ้าไหมทางด้านหลังด้วยไฟอ่อนๆ โดยพ่นน้ำเพียงเล็กน้อยก่อนรีด ฟังระลึกละเอียดว่า ให้พ่นจินน้ำบางๆ เท่านั้น อย่าให้เปียกเพราะเวลารีดแล้วอาจทำให้ผ้าเกิดเป็นจุดที่ไม่สวย หลังจากนั้นแล้วจึงจัดเส้นลายผ้าให้ตรง แล้วจึงทำการตัดและเย็บด้วยเข็มและด้ายที่เหมาะสมกับคุณภาพของผ้า

2. การรีด การรีดโดยทั่วไปหรือการรีดลบรอย่นหลังจากตัดเย็บแล้วหรือหลังจากการสวมใส่ อุณหภูมิที่เหมาะสมในการรีดผ้าไหมโดยทั่วไปควรรักษาอุณหภูมิให้อยู่ในระหว่าง 120 - 140 องศาเซลเซียส และการรีดควรมีผ้าผืนหนาๆ ทับบนผ้าไหม เพื่อป้องกันการสัมผัสผ้าไหมกับเตารีดโดยตรง ถ้าสัมผัสไหมโดยตรงจะทำให้คุณสมบัติต่างๆ ของผ้าไหมสูญเสียไปได้

3. การซัก ซักแห้งจะเหมาะสมที่สุด แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะซักแบบธรรมดาควรใช้สารที่มีคุณภาพเป็นกลางในน้ำอุ่นให้ทั่วอย่าให้ผ้าไหมกองหรือพับติดกันหลังจากซักแล้วให้บีบเบาๆ นำไปผึ่งในที่ร่มห้ามผึ่งแดด โดยเด็ดขาด

4. ข้อควรระวังในการเก็บรักษา หลังจากการสวมใส่ทุกครั้งให้ตรวจสอบสิ่งสกปรกที่ติดอยู่อย่างระมัดระวังผึ่งให้เสื้อผ้าคงรูปเดิมในที่ๆ มีการถ่ายเทของอากาศที่ดี ปราศจากฝุ่นละออง ถ้าเสื้อรูปร่างหรือรอยยับให้ใช้เตารีด รีดให้เรียบ การเตรียมการเก็บรักษา ก่อนเก็บเสื้อผ้าต้องอยู่ในสภาพเรียบร้อยไม่มีรอยยับ และแห้ง สะอาด หากมีสารป้องกันแมลง เช่น ลูกเหม็น ควรวางไว้โดยไม่ให้สัมผัสกับผ้าไหมโดยตรง อย่าเก็บในที่ที่มีความชื้น และต้องปราศจากแมลงหรือราที่จะทำให้เกิดอันตรายกับผ้าไหม ควรเก็บให้ถุงที่อุณหภูมิต่ำและสะอาด อาจเก็บในถุงผ้าหรือถุงพลาสติกก็ได้ การผึ่งควรผึ่งในที่ที่มีอากาศถ่ายเท ความชื้นในระหว่างเวลา 10.00 - 14.00 น. เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมอย่างไรก็ตามในฤดูฝนความชื้นสูงควรทำการป้องกันแมลง และเชื้อราต่างๆ ที่อาจทำอันตรายกับผ้าไหมได้ ในบ้านเรามีข้อจำกัด เพียงในฤดูฝนเท่านั้น ส่วนหน้าหนาวและหน้าร้อนเราสามารถผึ่งในร่มได้ดี โดยไม่มีปัญหา นอกจากลูกเหม็นแล้ว สารอื่น เช่น สารฆ่าแมลงชนิดระเหยประกอบด้วย DDVP 16 % ใช้ในโรงเก็บเมล็ดพันธุ์มีความเป็นพิษต่อคนน้อย และสารอื่นๆ เช่น คลอโรพิกริน (Chloropicrin) เมทิลไฮโดรไมด์ (Methylbromide) ไฮโดรฟอสเฟต (Hydrophosphate)

อย่างไรก็ตามสารมาแมลงเหล่านี้ก่อนใช้ทุกครั้ง ขอให้อ่านคำแนะนำหรือทำการศึกษาจากผู้รู้
จะทำให้ปลอดภัย

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. เมืองอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- คณะกรรมการจัดทำหนังสือวิชาการเพื่อเป็นที่ระลึกในวันประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี. บัวงาม นามอุบล ยลเทียนพรรษา. อุบลฯ : ฝ่ายผลิตและบริการเอกสาร สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2543.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. ลวดลายบนผืนผ้าสืบสานภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2541.
- ทัศนีย์ บัวระภา. โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ความรู้ประกอบการบรรยายสไลด์ เรื่องลวดลายผ้าของชนไท - ลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ = The Cultureal Information on Designs of Cloth weareing of Thai - Lao in Isan on slide. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา. ผ้าอีสาน จากมิติทางมานุษยวิทยา. ขอนแก่น : ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. ผ้าพื้นเมือง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังวังสนามจันทร์, 2544.
- ศิวรรณ ดำรงศิริ. ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่. กรุงเทพฯ : มูลนิธิช่างหัตถกรรมไทย, 2539.
- สุนัย ณ อุบล และคณะ. ผ้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาว สายเมืองอุบล = Textiles and the way of life of the Tai Lao Ethnic Grout of the Ubol line. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2536.

ภาคผนวก :

ผ้ากาบบัว

ผ้าเอกลักษณ์จังหวัดอุบลราชธานี

"ผ้ากาบบัว"

มีชัย แด่สุริยา

ในสาระหลายอย่างอันเกี่ยวข้องกับ อุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศ มีประเด็นที่มุ่งหมายไปเกี่ยวข้องกับชื่อเมืองเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นปูมทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่เมื่อคราว เจ้าปางคำ ตั้งนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ที่หนองลำภูจนถึงสมัยสร้างบ้านแปงเมือง โดยเจ้าพระวอเจ้าพระตา จนเป็นเมืองอุบลนี้โดยมีประพจน์มหาราชสุริยวงศ์เป็นเจ้าเมืององค์แรก

ฉะนั้นไม่ว่า "บัว" หรือ "ปทุม" หรือ "อุบล" ก็ล้วนเป็นนามอันเกี่ยวกับเมืองอุบลมาโดยตลอดถึงแม้ว่าในทางพฤกษศาสตร์ปัจจุบันจะแบ่งสายพันธุ์บัวออกเป็นปทุม(บัวหลวง)และอุบล(บัวสาย)ก็ตาม ผู้เขียนใคร่ขอแสดงทรรศนะว่า ยังมีนัยทางปรัชญา และพุทธศาสนา ซึ่งน่าสนใจไม่ยิ่งหย่อนกว่ารูปลักษณ์ และสายพันธุ์ของพืชน้ำนี้ที่เกิดและเจริญเติบโตได้ในโคลนตม แล้วออกมาเป็นน้ำเป็นดอกบัวอันบริสุทธิ์อันถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และปัญญา

เมืองดอกบัว - ผ้ากาบบัว

เมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศนี้ ได้แผ่ขยายเติบโตมีวิวัฒนาการโดยกลุ่มชนที่เรียกว่า "ชาวอุบล" มาเป็นเวลากว่าสองร้อยปี ทำให้เกิดการสั่งสม และพัฒนาการทั้งทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และพระศาสนา โดยลำดับจนถึงพุทธศักราช 2543 ทางราชการและประชาชน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของรูปแบบและแพทเทิร์นที่ใช้ในการนุ่งห่มของชาวเมืองว่าควรจะมีเอกลักษณ์สำคัญอย่างไร อีกทั้งควรจะมีการรณรงค์ให้ใช้ผ้าชนิดนี้อย่างทั่วถึง

โครงการสืบสานผ้าไทย สายใยเมืองอุบลจึงได้เกิดขึ้นเพื่อสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยมอบหมายให้คณะทำงานพิจารณาผ้าพื้นเมืองเป็นผู้สานต่อ จนได้ลายผ้าอันมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ "ผ้ากาบบัว"

เมื่อพิจารณาถึงปูมหลัง จังหวัดอุบลราชธานีเคยมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ และมีประวัติศาสตร์ยาวนานไม่เคยขาดสายตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดี ยุคเริ่มแรกของอาณาจักรขอม ยุคสมัยก่อตั้งเมืองอุบลของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลาวจนถึงยุคแห่งการเป็นจุดศูนย์กลางในทางการเมือง การปกครอง การศาสนา รวมทั้งทางการศึกษาของเมืองบรรดาหัวเมืองอีสานของรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า การเติบโตและพัฒนาการของเมืองในระยะต่างๆ ดังกล่าวได้หล่อหลอมให้เมืองอุบลมีลักษณะศิลปและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง รวมทั้ง "ผ้าอุบล" อันเป็นเครื่องชี้ความมีเอกลักษณ์ และความเป็นอารยะของชุมชนนี้

กนอุบลแต่งตัวอย่างไร

หากรวบรวมจากหลักฐานที่มีอยู่คือผ้าโบราณมาจนถึงสิ่งของที่ยังมีการผลิตและใช้สอยอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าเป็นความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นพิจารณาจากลักษณะการใช้งาน หรือเทคนิควิธีในการทอที่ดี ซึ่งอาจจะแบ่งเป็นผ้าในรูปแบบต่างๆที่มีการนุ่งหรือใช้สอยดังนี้

สำหรับฝ่ายชาย ได้แก่ ผ้าปุม(ทอแบบมัดหมี่สำหรับนุ่งโจง) ผ้าขาว หรือผ้าหางกระรอก (ทอด้วยเส้นมัดหมี่) ผ้าโสร่ง (ทอด้วยเส้นมัดหมี่) ผ้าสร้อยปลาไหล (ทอด้วยเส้นมัดหมี่) ผ้าแพรอีโป้ (ผ้าขะม้า)ผ้าปกหัว (นาค) และผ้าแพรมน เป็นต้น

ส่วนผ้าสำหรับฝ่ายหญิง มีชนิดต่างๆคือซิ่นยกไหมคำ (ดินเงิน-ดินทอง) ซิ่นขิดไหม (ยกดอกด้วยไหม)ซิ่นหมี่ ซิ่นทิว ซิ่นคัน ซิ่นไหมควบ (บางท่านเรียกซิ่นมัดหมี่) ซิ่นลายล่อง หรือซิ่นหมี่ขิดคำเป็นต้น ส่วนประกอบของซิ่นคือ หัวซิ่นจกดาว ดินซิ่น ดินควบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผ้าห่ม (ถื่อ) หรือผ้าเบี่ยง (สไบ) และผ้าดุมอีกมากมายหลายแบบ ทั้งนี้ ยังปรากฏลักษณะเฉพาะของผ้าพื้นรู้อีสาน เช่น กุย ผู้ไทย ส่วย ซึ่งอาศัยกระจายอยู่ตามพื้นที่อันกว้างใหญ่โดยรอบ

ดังนั้น ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวอุบลนี้จึงมีมากมายหลายรูปแบบและเทคนิควิธีนับได้ว่าเมืองอุบลเป็นแหล่งทอผ้าสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ

ผ้ากาบบัว

ชื่อนี้พบในวรรณกรรมโบราณอีสานของเมืองอุบล มีคำและความหมายเหมาะสมกับชื่อจังหวัดเมื่อไม่พบและไม่มีการผลิตในปัจจุบันแล้วจึงได้นำชื่อนี้มาเป็นชื่อผ้าเอกลักษณ์อุบล ที่ทอขึ้นใหม่โดยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

ลักษณะและเทคนิคการทอผ้ากาบบัว

เนื่องจากอุบลราชธานีเป็นดินแดนกว้างใหญ่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน และเป็นแหล่งทอผ้าสำคัญในอดีตจึงควรที่จะได้มีการอบรมเทคนิคการทอต่างๆ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นฝีมือเชิงช่างทอผ้าชาวอุบล โดยอาจทอให้เกิดผ้าตามลักษณะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการใช้งาน

ผ้ากาบบัว

อาจทอด้วยฝ้าย หรือไหม ประกอบด้วยเส้นยืนข้อมอย่างน้อยสองสีเป็นริ้วตามลักษณะ "ซิ่นทิว" ซึ่งมีความนิยมแพร่หลายแถบอุบลฯ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังทอพุ่งด้วยไหมสี มัดหมี่ (ไหมปั่นเกลียวหางกระรอก) มัดหมี่ และขิด

ผ้ากาบบัว (จก) คือผ้าพื้นทิว หรือผ้ากาบบัวเพิ่มการจกลาย เป็นลวดลายกระจุกดาว(บางครั้งเรียก เกาะลายดาว) อาจจกเป็นบางส่วน หรือกระจายทั่วทั้งผืนผ้าเพื่อสืบทอด "ซิ่นหัวจกดาว" อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าซิ่นเมืองอุบล ผ้ากาบบัว (จก)นี้เหมาะที่จะใช้งานในพิธีหรือโอกาสสำคัญ

ผ้ากบับ (คำ) คือ ผ้าทอยก (บางครั้งเรียกขิด) ด้วยไหมคำ(คันทอง) อาจสอดแทรกด้วยไหมเงินหรือไหมสีต่างๆ อันเป็นผ้าที่ต้องใช้ความประณีตในการทออย่างสูง เพื่อเป็นการเผยแพร่เกียรติคุณผ้าทอของเมือง

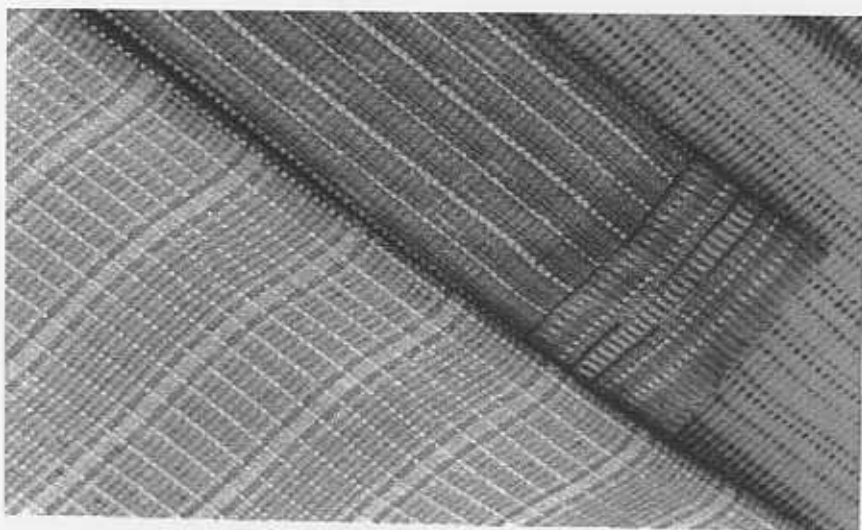
เพื่อให้ผ้ากบับอันเป็นผ้าลักษณะของเมืองอุบล มีพัฒนาการต่อไป อยู่ในความนิยมของประชาชน และส่งเสริมให้ผ้าทอของจังหวัดอุบลราชธานี มีความประณีตงดงามอย่างยั่งยืนนั้นผู้เขียนใคร่ขอเสนอความคิดเห็นต่อช่างทอ หรือกลุ่มทอผ้าต่างๆ ในเมืองอุบล ดังนี้
(ระยะพัฒนาการที่ 1)

ผ้ากบับ

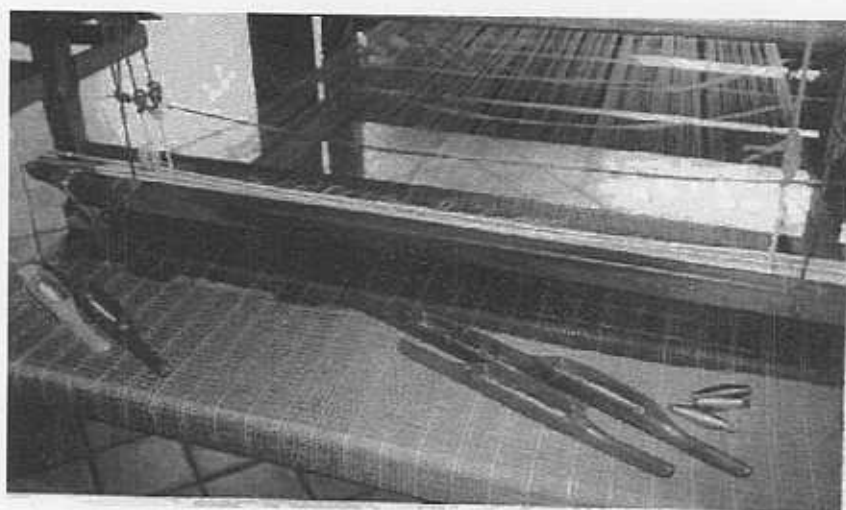
เน้นการข้อมสีจากพืชพรรณ หรือ สีทำนองธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการทอ และใช้งานอย่างแพร่หลาย อีกทั้งลดข้อจำกัดเรื่องราคา ให้กับผู้ใช้ผ้า จึงแยกทอเป็นผ้าแตกต่างกัน ดังนี้

- เส้นยืนฝ้าย (เครือทิว) พุ่งด้วยฝ้ายสี ฝ้ายมัดหมี่ ขิดฝ้าย
- เส้นยืนไหม (เครือทิว) พุ่งด้วยไหม ไหมมัดหมี่ ขิดไหม

ทั้งนี้เพื่อกำหนดต้นทุนและเวลาในการผลิตให้เหมาะสมเพื่อให้ได้ผ้าที่มีราคาพอเหมาะ กับความจำเป็นในการใช้งานในโอกาสต่างๆ

ภาพ: ผ้ากบับระยะที่ 1 (ภาพจากหนังสือบัวงาม นามอุบล ยลเทียนพรรษา : 2543)

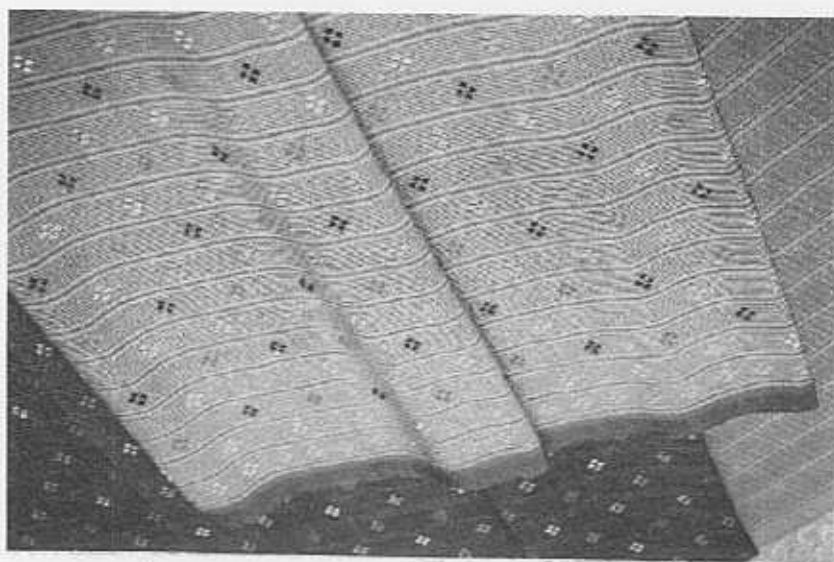

ภาพ : ผ้ากามบัว(ไหม)และอุปกรณ์การทอ
(ภาพจากหนังสือบัวงามนามอุบล ชลเทียนพรญา :2543)

(ระยะพัฒนาการที่ 2)

ผ้ากามบัว (จก)

แหล่งทอผ้าที่สามารถทอผ้ากามบัวได้เป็นอย่างดีแล้วอาจเพิ่มทักษะในการจกหรือเกาะเป็นลายดาว เพื่อให้มีความงามและมีคุณค่ายิ่งขึ้นอาจจกด้วยไหมดินเงินหรือดินทอง จะทำให้ผ้ามีความงามหรูหรายิ่งขึ้น

ภาพ : ผ้ากามบัว (จก) (ภาพจากหนังสือบัวงาม นามอุบล ชลเทียนพรญา : 2543)

(ระยะพัฒนาการที่ 3)

ผ้ากานบัว (กำ)

เพื่อเชิดชูเกียรติภูมิของเมืองอุบล สืบเนื่องมาแต่พระราชหัตถเลขา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งได้ทรงชมเชยผ้าเยียรบับ (ผ้ายกทอง) ที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายจากกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ว่า "ทอดีมาก เขียงใหม่สู้ไม่ได้เลย" จึงสมควรจะรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ที่ได้ทรงยกย่องชมเชยผ้าเมืองอุบล ด้วยการส่งเสริมให้มีการทอผ้ากานบัวค่านี้อีกด้วยเทคนิคจิตรหรือยกด้วยไหมคำ (หรือคันทอง) อาจแทรกผสมด้วย มัดหมี่ เทคนิคจกหรือเกาะด้วยไหมสีต่างๆ ลงบนผืนผ้าเพื่อสะท้อนให้เห็นการสังสมทางวัฒนธรรมอันงดงาม ให้ยาวนานสืบไป

ผ้ากานบัวที่กำลังถักทอในท้องที่ต่างๆ ของเมืองอุบล ซึ่งได้รับการรณรงค์ส่งเสริมจากทุกหน่วยงาน และสนับสนุนโดยชาวอุบลในขณะนี้ ก็คือตัวแทนของผ้าเมืองอุบล อันมีรูปลักษณะและจิตวิญญาณผสมผสานกับความภาคภูมิใจในเกียรติภูมิของวัฒนธรรมท้องถิ่น ยิ่งเมื่อมีการใช้สอยผ้ากานบัวโดยชาวอุบล ก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลในท้องถิ่น เพราะเกิดพัฒนาการทางฝีมือให้ดียิ่งขึ้นไปในที่สุด

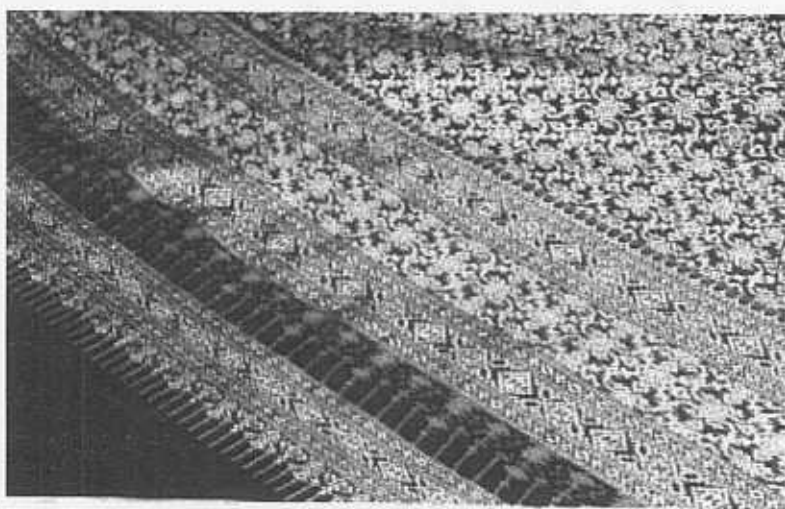
อนึ่งการรวบรวมหลายเทคนิควิธีการทอในผืนผ้าย่อมเกิดประโยชน์ในการฝึกฝนทักษะการทอ เกิดพื้นฐาน เกิดพัฒนาการทางฝีมือให้ดียิ่งขึ้นไปในที่สุด

เมื่อพิจารณาจากสี เริ่มจากขาวอันบริสุทธิ์ของกลีบดอก หรือกานบัว สีอาจไล่แปรเปลี่ยนเป็นชมพู เขียวจาง ทองอ่อน เทาซีม้า ไปจนถึงน้ำตาลไหม้ แสดงลักษณะทางธรรมชาติที่สอดคล้องกับการใช้สีทุกยุคสมัย ปรับ ไปใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย

ผ้ากานบัว ของชาวอุบลนี้จึงไม่ควรเป็นแค่เพียงผ้าที่สมมุติให้แทนเอกลักษณ์ หากแต่เป็นจุดเริ่มของพลังรักในท้องถิ่นที่แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อเกียรติภูมิของกลุ่มชนชาวอุบล

ภาพ : ผ้ากาบบัว (ดำ) ทอในเทคนิคขิด (ยก) ตีนทอง มัดหมี่ และจก
(ภาพจากหนังสือบัวงาม นามอุบล ชลเทียนพรญา : 2543)

ภาพ ผ้ากาบบัว (ดำ) เชิงผ้าแสดงลายควย (ดินควย) หรือกรวยเชิง
(ภาพจากหนังสือบัวงาม นามอุบล ชลเทียนพรญา : 2543)